

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Dagmar Tkáčová Petrášová

Vzdělávání dětí-cizinců v České republice, případ Vietnam

Olomouc 2014

vedoucí práce: Doc. Mgr. Miroslav Dopita, Ph.D.

Obsah:

Úvod	5
1 Migrace	8
1.2 Migrace v dějinách a současné Evropě	8
1.3 Dělení migrace	9
1.4 Základní fakta o migraci obyvatel na Zemi ve zprávách OSN	10
1.5 Prospěšnost migrace, ano či ne?	11
1.5.1 Rizika migrace	12
1.5.2 Základní modely imigrační politiky a migrační ideál	13
2 Integrace, adaptace, asimilace – integrační mechanismy	15
2.1 Definice termínů integrace, adaptace, asimilace	15
2.2 Adaptace migranta a vybrané faktory ovlivňují adaptaci	16
2.2.1 Základní adaptační modely, jejich cíl a adaptace v prostorové a časové dimenzi	17
2.2.2 Principy v adaptaci a adaptační proces v jeho konečném výsledku	18
2.3 Asimilace	19
3 Cizinci –žadatelé o azyl v České republice, základní právní rámec	20
3.1 Zákon o azylu	21
3.1.1 Typy cizinců podle azylového zákona	22
3.1.2 Azylová zařízení	23
3.1.3 Azylová procedura	25
3.2 Cizinci v České republice v číslech Českého statistického úřadu	26
4 Děti – cizinci v české škole	27
4.1 Vybrané kapitoly z koncepce vlády pro integraci cizinců 2012, zaměřeno na děti a vzdělávání	27

4.2	Legislativní rámec pro vzdělávání dětí-cizinců v České republice	29
4.3	Úmluva o právech dítěte.....	30
4.4	Děti-cizinci ve školském zákoně	31
4.4.1	Počty dětí-cizinců na českých školách	32
4.4.2	Dítě-cizinec v české škole	34
4.4.3	Dítě-cizinec v režimu povinné školní docházky	34
4.4.4	Bezplatná příprava k začlenění do školy a podpora výuky mateřského jazyka	36
4.4.5	Cizinci jako žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.....	36
4.4.6	Zařazování žáka-cizince do ročníku	37
4.4.7	Klasifikace žáka-cizince	38
5	Možné bariéry dětí-cizinců v prostředí české školy a jejich prevence	39
5.1	Překážky ohrožující dítě-cizince při integraci do školního prostředí	39
5.1.1	Vymezení pojmů xenofobie a rasismus	41
5.1.2	Rasová diskriminace a rasové násilí	42
5.2	Vybrané metody pro zmírnění či překonávání možných bariér	43
5.2.1	Multikulturní a interkulturní výchova, definice pojmů a složky multikulturní výchovy	44
5.2.2	Inkluzivní vzdělávání a internetový portál inkluzivniskola. Cz	45
5.2.3	Dramatika jako nástroj prevence i k překonávání bariér	46
5.2.3.1	Vymezení „dramiky“	46
5.2.3.2	Využití dramiky ve školní praxi při práci s dětmi-cizinci.....	47
5.2.3.3	Cíle dramiky, „dobrý příběh“ a práce v roli	49
6	Vietnamské děti v prostředí české základní školy	51
6.1	Historie vietnamského etnika v České republice a počátky imigrace	51
6.2	Současné rozložení vietnamského etnika v České republice	53

6.3 Kulturní specifika vietnamského etnika	54
6.4 Specifika v neverbální a verbální komunikaci	56
6.4.1 Vzhled	56
6.4.2 Pohled do očí a podání ruky	57
6.4.3 Úsměv, vyjádření záporu, odmítnutí	57
6.4.4 Slušné chování – stolování a kapesník	58
6.5 Děti vietnamského etnika na základních školách v ČR	58
6.6 Vybrané problémy při vzdělávání dětí	59
6.6.1 Jazykové znevýhodnění	59
6.6.2 Komunikace rodičů se školou	60
6.6.3 Problémy se školní docházkou	61
6.6.4 Rasové předsudky	61
Závěr	63
Seznam použité literatury	65
Použité internetové příspěvky online	66
Použité internetové zdroje online	67

Úvod

Téma integrace a vzdělávání dětí-cizinců jsem si zvolila na základě osobní zkušenosti s touto problematikou a nemalou roli zde hrála i skutečnost, že mezi naše rodinné přátele patří příslušníci jiných etnických menšin než je česká majoritní společnost a jejich barvitě zážitky z dob, kdy jejich děti začaly navštěvovat mateřskou a posléze i základní a střední školu.

Pro svoji práci jsem si zvolila cizince-děti vstupující do běžné základní školy v České republice. Z etnických menšin jsem si vybrala příslušníky vietnamské minority, která je co do počtu dětí na základních školách třetí nejpočetnější. Děti pocházející z této komunity musí čelit mnoha stereotypům, které většinová společnost o této komunitě vytváří. Navíc vietnamská komunita se mnoha lidem jeví jako velmi uzavřená, vietnamština je diametrálně odlišný jazyk od češtiny, velkou roli hraje rasová odlišnost od české majoritní společnosti a samozřejmě i kulturní rozdíly, kdy hovoříme o silném vlivu konfuciánské tradice. I z těchto několika málo vyjmenovaných „jinakostí“ vůči majoritě nám vyvstává předpoklad, že dítě původem z vietnamského etnika se může setkat při integraci do běžné české školy s mnoha obtížemi jež se mohou postupně přetvářet v bariéry, které mohou bránit dítěti ve hladkém začlenění se do hlavního vzdělávacího proudu, dosažení žádoucích výsledků v učení a později se začlenit a stát se plnohodnotným členem společnosti.

V mé práci jsem se rozhodla pro použití metody syntézy. S její pomocí se pokusím odpovědět na moji výzkumnou otázku, tj. nalezneme v současnosti dostatečnou oporu pro to, aby bylo dítě cizinec efektivně zaintegrováno do prostředí běžné české školy? tzn. jak se k problému staví současná legislativa, možnosti neziskových organizací působících na tomto poli, odborná literatura atd. Cílem mé práce je tedy shrnutí dostupných možností, které se nám aktuálně na poli integrace a vzdělávání dětí-cizinců nabízejí jak ze strany státu, tak z aktivit neziskových organizací, které se tematikou vzdělávání cizinců zabývají a které si kladou za cíl usnadnit dětem-cizincům vstup do českých škol i společnosti a dále se pokusím vybrat některé z vhodných postupů a metod využívaných při integraci dětí-cizinců, které pak mají za cíl usnadnit integraci dětí do škol, pomoci jim překonávat možné bariéry a na druhé straně i majoritě pomoci poznat dítě-cizince v jeho „jinakosti“. Výstupem mé práce bude závěr, kdy se pokusím shrnout možnosti a postupy, které se nám v tuto chvíli pro tuto problematiku vzdělávání dětí-cizinců nabízejí na příkladu fiktivního žáka pocházejícího z vietnamského etnika.

Při psaní mé bakalářské práce budu postupovat tak, že se nejdříve zaměřím na fenomén migrace, její dělení, rizika i přínosy a kapitolu uzavřu adaptací, asimilací a efektivními integračními mechanismy. V následujících kapitolách budu dále již věnovat imigrantům na území České republiky. To znamená zmíním právní rámec upravující vstup a pobyt na území České republiky, azylovou proceduru spolu s azylovými zařízeními a kapitolu uzavřu několika grafy, které přehledně znázorní data týkající se počtu žadatelů o azyl, počet cizinců s trvalým a dlouhodobým pobytem a věkovou strukturu cizinců.

V návaznosti na graf věkové struktury cizinců v ČR se dále budu věnovat problematice vzdělávání dětí-cizinců v České republice. Rámcově opět zmíním stěžejní dokumenty, kterými se vzdělávání v České republice řídí jako je například školský zákon, trestní řád atd. A samozřejmě i vybrané mezinárodní úmluvy jako je Úmluva o právech dítěte apod. Dále v této kapitole nalezneme aktuální počty dětí-cizinců na českých školách, jak na tyto děti nahlíží školský zákon, jaké výhody jim to přináší, jakým pravidlům podléhají v režimu školní, jak toto dítě zařadit do ročníku i jak jej klasifikovat.

Další kapitola se logicky celkem obsáhle věnuje tématu bariér. Zde samozřejmě nelze vynechat problematiku rasismu a xenofobie, ale i další překážky, se kterými se dítě musí potýkat obzvláště pokud opustilo svoji původní domovinu překotně, nepřipraveno. Přirozeně pak přejdu k otázkám, jak těmto bariérám předcházet, popřípadě jak vzniklé již bariéry mírnit či se je naučit překonávat. Na tomto poli hraje samozřejmě velkou a nezaměnitelnou roli multikulturní či interkulturní výchova a speciálně pak využití dramiky, a to nejen jako preventivního nástroje pomocí „učení se v roli“, ale i její praktické využití v pedagogické a terapeutické praxi.

Závěrečná kapitola mé práce pak bude zcela konkrétně zaměřena na děti pocházející z vietnamského etnika. Celou kapitolu opět začnu jakýmsi pohledem zpět, kdy se pokusím přiblížit za jakých okolností a kdy do České republiky začali přijíždět první občané Vietnamu. Dále pak popíšu některé z hlavních specifík tohoto etnika, to znamená některé hlavní kulturní rozdíly, různá specifika v chování a odlišnosti v neverbální a verbální komunikaci. Kapitolu pak uzavírám vybranými problémy, které mohou vyvstat v prostředí základní školy. To mohou být rasové předsudky vzhledem k fyzické odlišnosti příslušníků tohoto etnika, jazyková bariéra a z ní vyplývající i nedostatečná komunikace rodičů se školou a následně i problémy se školní docházkou.

Celou práci pak uzavřu obecným závěrem z celé mé práce a seznamem použité

literatury a dostupných internetových zdrojů, kdy při jejich volbě jsem se snažila se zaměřit pouze na www stránky, které jsou vytvářeny odborníky zabývající se dlouhodobě touto problematikou a z literatury jsem volila především prověřené tituly, kdy autory jsou opět všeobecně uznávaní odborníci v této oblasti.

1 Migrace

Lidská migrace není novým fenoménem, ale existuje tu po mnoho tisíciletí. Dá se říci, že provází člověka od jeho samých počátků. Avšak až díky globalizaci a především moderním technologiím, nabírá lidská migrace v posledních desetiletích jak na intenzitě, tak na rozmanitosti. Lidé se přemísťují z jedné země do druhé či z jednoho kontinentu na druhý mnohem rychleji a jednodušeji než tomu bylo dříve. To se ale netýká všech obyvatel Země, výsadu volného a neomezeného pohybu mají především obyvatelé bohatých zemí, zatímco obyvatelé chudých zemí jsou v tomto pohybu spíše omezováni. Migrace obyvatel zvláště v mezinárodním měřítku podléhá přísné politické kontrole. Důvodem této kontroly je snaha o omezení přílivu migrantů zejména ze zemí s kulturní odlišností než je země cílová, právě z těchto migrantů mají obyvatelé cílové země totiž nejčastější obavy.¹

1.2 Migrace v dějinách a současné Evropě

V historii Evropy najdeme řadu přelomových období, kdy dochází k mohutnému přesunu obyvatelstva. Tyto přesuny se děly jako důsledky například vojenských tažení, kdy lidé prchali před postupujícími vojsky, útky obyvatel před náboženským pronásledováním, únik před nemocemi, bídou, přesuny za prací či lepšími podmínkami pro život. Jedna z nejznámějších a nejvýznamnějších migračních vln ve středověku je označována jako „stěhování národů“ a probíhala v období 3. až 6 století našeho letopočtu, dalšími neméně významnými jsou například vpád Arabů v 7. a 8 století našeho letopočtu či proniknutí Čingischánovy Zlaté hordy na území západní Evropy ve 13. století a později v 14. až 16. století na evropské území vnikají otomanští Turci. Teprve až v 17. století však můžeme začít hovořit o tzv. „*éře migrace jednotlivců a rodin, spíše než národů a specifických skupin*“². K tomuto jevu dochází především díky rozrůstání se měst v důsledku rozmachu průmyslové výroby, tyto oblasti se stávají hlavními cílovými destinacemi tzv. ekonomických migrantů. Dalším důvodem pro migraci obyvatel se v této době stává touha po především po politické

1 Srov. KING, Russell, ed. *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 8.

2 STANĚK, Antonín, *Asimilace jako nezbytná podmínka sociální soudržnosti?* In Jihočeská univerzita. Katedra společenských věd. *Lidská práva a fenomén migrace, výzvy současnému vzdělávání*. České Budějovice : Katedra společenských věd Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity, 2007, s. 37.

svobodě a svobodě náboženského vyznání.³

Za v dějinách největší mezinárodní vlnu lze považovat přesun obyvatel v době od 17. století do 2. světové války, v tomto období migruje zhruba 65 milionů obyvatel do evropských zemí do Severní a Jižní Ameriky a zhruba 17 milionů nachází nový domov v Africe a Austrálii. Další vlna migrantů-válečných uprchlíků čítajících kolem 30 milionů lidí provází 2. světovou válku a tuto pak následuje vlna zhruba 10 milionů válečných vysídlenců, především Němců, kteří své domovy opouštějí bezprostředně po skončení této války. Nástup totalitních režimů ve střední a východní Evropě přináší vlnu politických uprchlíků.⁴ V průběhu 20. století a především v jeho druhé polovině přicházejí do zemí západní Evropy hojně migranti z bývalých i stávajících kolonií jednotlivých států. V současnosti zasáhla Evropu, především však její jižní část, kterou je Itálie, velká vlna migrantů ze severní Afriky, kteří útekem reagovali na vyhrocenou situaci při občanských nepokojích označovaných jako *tzv. arabské jaro*. A početná vlna je i migrantů, kteří v současnosti prchají před nepokoji v ze Sýrii.

1. 3 Dělení migrace

Migraci zpravidla rozlišujeme podle tří kritérií:

1. *na vnitřní a mezinárodní migraci*
2. *nucenou a dobrovolnou migraci*
3. *trvalou a dočasnou migraci*⁵

Toto rozdělení nám ale poskytuje jen jakousi hrubou orientaci. V praxi nám toto rozlišení může působit trochu obtíže. Jako příklad vnitřní, ale i mezinárodní migrace nám může sloužit příklad migrace v rámci EU, ačkoliv se migrující pohybují ze státu do státu, stále se pohybují v rámci jednoho celku, kterým je právě EU.

Obtížné je též často rozlišit mezi nucenou a dobrovolnou migrací. Kam přesně zařadit migraci, která je důsledkem ekologického či ekonomického ohrožení jednotlivce či jeho

3 STANĚK, Antonín, *Asimilace jako nezbytná podmínka sociální soudržnosti?* In Jihočeská univerzita. Katedra společenských věd. *Lidská práva a fenomén migrace, výzvy současnému vzdělávání*. České Budějovice : Katedra společenských věd Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity, 2007, s. 37-38.

4 STANĚK, Antonín, *Asimilace jako nezbytná podmínka sociální soudržnosti?* In Jihočeská univerzita. Katedra společenských věd. *Lidská práva a fenomén migrace, výzvy současnému vzdělávání*. České Budějovice : Katedra společenských věd Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity, 2007, s. 37-38.

5 KING, Russell, ed. *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 8.

rodiny? Jako příklad může sloužit filipínská žena, která odchází (dobrovolně) na západ pracovat jako služebná či chůva, aby zabezpečila zbytek rodiny, ale činí tak na příkaz svého otce.

I dělení z pohledu trvalé či dočasné migrace je problematické. Praxe často ukazuje, že dočasná migrace může přerůst v trvalou a naopak migranti, kteří se rozhodli pro migraci trvalou, od svého původního záměru upouštějí a rozhodují se pro návrat do původní domoviny. Důvody proč se tak rozhodují mohou být různé, od rodinných závazků a vazeb, které je „táhnou“ zpět, přes touhu vychovat děti ve „své“ zemi, až po problémy, které mohou v jejich nové domovině nastat, může to být nemoc či závažné zdravotní obtíže, potíže s uplatněním na trhu práce, nebo i rasové problémy.

Ale ani opětovný návrat do původní vlasti nemusí pro migranta vždycky znamenat úlevu. Část migrantů se po vytrvalé snaze adaptovat a žít v nové zemi může i setkat s tím, že mají obtíže se znovu sžít se svojí původní domovinou a nejsou již schopni žít a fungovat tak jako dříve, předtím než poprvé emigrovali. Tito jedinci trpící ve „vlastní zemi“ pocitem odcizení se pak často rozhodují pro další emigraci.⁶

1.4 Základní fakta o migraci obyvatel na Zemi ve zprávách OSN

Nahlédneme-li do údajů, které nám poskytují zprávy OSN v oblasti mezinárodní migrace z posledních let, najdeme celou řadu informací a dat týkajících se pohybu obyvatel po Zemi. Pro naše potřeby se však dále zaměříme jen na několik z nich a to zejména ty, které pomohou vytvořit základní představu o této problematice.

Podle zpráv OSN se **v roce 2010 po Zemi pohybovalo 214 milionů mezinárodních migrantů**, což jsou celá 3,1 procenta světové populace. Ale **jen 37 procent z celkového počtu migrantů směřuje z rozvojových zemí do zemí vyspělých**. Ostatní si pak vybírají za svůj cíl zemi, která je na zhruba stejné rovojové úrovni jako byla jejich původní domovina. Co do počtu migrantů podle pohlaví nám OSN pro rok 2005 uvádí číslo 94,5 milionu pro počet migrujících žen. V tomto roce se toto číslo přibližuje tedy téměř 50 procentům z celkového počtu mezinárodních migrantů. Druhou polovinu pak tedy zcela logicky tvoří muži. Obě pohlaví pak shodně migrují po Zemi všemi směry, i když spíše převládá pohyb z

6 Srov. KING, Russell, ed. *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 8.

jihu na sever a to po celé Zemi. Celých 25 procent mezinárodních migrantů si pak v roce 2005 zvolilo za cílovou zemi některou z evropských zemí a celých 20 procent se rozhodlo pro pobyt ve Spojených státech.

Při pohledu na mezinárodní migraci je vhodné si připomenout, že v řadě západoevropských zemí se zhruba jedna desetina pracovní síly narodila v jiné zemi. Podíl cizinců na pracovním trhu je ještě vyšší v Africe, Asii a Americe, ve státech Perského zálivu dosahuje dokonce 60 až 80 procent.⁷

Z výše uvedeného nám tedy jasně vyplývá, že pracovní trh mnoha zemí je na přílivu migrantů doslova závislý a jen těžko by mohl bez nich efektivně fungovat. Dále nám také vyvrací obecně zažitý stereotyp, že veškerý posun obyvatel Země směřuje z chudých do vyspělých zemí, hlavně do Evropy a Spojených států amerických, kde je čeká tzv. lepší život. Toto téma nadále rozvedeme v následujících kapitolách o prospěšnosti i rizicích migrace pro všechny migrací dotčené.

1.5 Prospěšnost migrace, ano či ne?

Z pohledu cílové země je migrace prospěšná zejména z hlediska přílivu levné pracovní síly, do které nemusela investovat z pohledu vzdělání, kvalifikace apod. Migrantů pak často zaplňují taková pracovní místa, která pro místní obyvatele nejsou atraktivní. V praxi to znamená, že tato pracovní místa jsou buďto velmi špatně placená anebo se hodnotí jako „podřadná“. Zpravidla se jedná o nekvalifikované práce ve stavebnictví, továrnách, zemědělství, lesnické práce apod.

Přínos pro zemi, kterou migrant opustil, se může jevit jako sporný. Na jedné straně můžeme říci, že část vydělaných peněz se do země vrací a to zejména ve formě podpory rodiny, které je v původní zemi utrácí. Většinou se však ale nejedná o nijak velké částky a tyto jsou zpravidla utráceny za potraviny, oblečení či se investují do zlepšení podmínek pro bydlení.

Na straně druhé země může trpět takzvaným „odlivem mozků“, kdy vysoce kvalifikovaní jedinci, zpravidla s vysokoškolským vzděláním, migrují do jiné země za výdělkem a zde neváhají vykonávat i výše zmíněné nekvalifikované pozice jen proto, že částka, kterou si zde vydělají vysoce přesahuje jejich výdělky v původní zemi a to často i přes

7 Srov. KING, Russell, ed. *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 8 -10.

jejich vzdělání, praxi a odbornost.

Z výše uvedeného můžeme shrnout, že **prospěšnost migrace pro samotného migranta je velmi individuální**. Mnoho jedinců se migrací snaží zachránit před chudobou a strádáním, které zažívají ve své domovině a snaží se tak pomoci sobě i svým rodinám. Jedná se však o velmi zdlouhavou cestu, které je ne vždy úspěšná a na jejím konci se nemusí nacházet vysněný výsledek. Často se celý namáhavý proces zúročuje až po mnoha letech. Lepší život si tak dopřává až druhá generace migrantů, to znamená děti migrantů. Ty pak mnohdy díky lepšímu vzdělání pomalu stoupají po společenském žebříčku výše než byli jejich rodiče. Ale ani toto nemusí být pravidlem. Děti migrantů mohou zažívat tzv. krizi vlastní identity, kdy trpí pocitem odcizení v zemi, kde se sice narodily, žijí zde, mají rodinu a přátele, ale najednou se zde necítí „doma“. V důsledku této osobnostní krize selhávají v procesu vzdělávání a posléze pak často i na pracovním trhu. Jednou z možností jak se této krizi postavit a nalézt sama sebe je tzv. návrat ke kořenům, kdy dítě/mladý člověk znovuobjevuje hodnoty jeho předků. Rizikem zde bývá, že míra „sebeobjevení se“ může být natolik silná, že znamená ohrožení toho o co usilovali jejich rodiče. ⁸ (V současnosti můžeme například sledovat v našich i zahraničních médiích kauzy, kdy dochází zejména k náboženské radikalizaci dětí imigrantů, kteří opouštějí svá studia a vydávají se bojovat do válečných zón, nebo páchají sebevražedné útoky.)

1.5.1 Rizika migrace

Prvním rizikem a mnohdy i největším bývá samotná cesta migranta do cílové země. Není žádnou výjimkou, že ji část migrantů nepřezijí. **V posledních letech se hovoří o stoupajících počtech úmrtí mezi zejména ilegálně převáženými migranty.** *„Pašování migranti jsou vystavováni nelidskému a ponižujícímu zacházení a situacím ohrožujícím jejich život.“⁹* Zejména jsou-li nuceni překonávat větší vzdálenosti po souši či na moři, kde jsou převáženi v doslova v nelidských podmínkách. Jako příklad můžeme uvést událost, kdy *„při pokusu dostat se přes Středozemní moře z Libye do Itálie zemřela hladem a žízní velká skupina migrantů. Podle dostupných informací byla loď plná migrantů spatřena hlídkami maltských úřadů. Bylo jim poskytnuto jídlo, voda, palivo i záchranné vesty a současně byly*

8 Srov. KING, Russell, ed. *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 12-13.

9 Převaděčství a obchodování s lidmi. In: *UNbulletin 1'10* [online]. 2010 [cit. 2013-06-06]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/casopis/soubory/OSN Bulletin 0110.pdf>

informovány italské úřady. Dále ale byli vyzáblí pasažéři a jejich loď ponechání svému osudu. Přežilo pouhých pět z nich, které nakonec zachránila italská pobřežní hlídka“.¹⁰

Nakonec ale i samotný pobyt v cílové zemi nemusí znamenat existenci bez vážných rizik a nebezpečí. **Podřadná, monotónní, riziková práce bez motivace spojená se špatnými podmínkami pro bydlení, minimální mzda...** to vše se neblaze podepisuje na psychickém i fyzickém zdraví migranta. Migranti se také často stávají **obětmi zneužívání, násilí a rasově motivovaných útoků**.¹¹ Vzhledem k tomu, že migranti spíše neohlašují na nich páchané násilí je velmi těžké je tedy odhalit nebo vést statistiky. „Například v 27 členských státech Evropské unie se v roce 2008 jedna ze čtyř osob etnické menšiny stala obětí zločinu.“¹²

Mezi další neméně závažná rizika migrace patří **kulturní šok**, kterému jsou příchozí zpravidla hned po příjezdu vystaveni a obzvláště pak ti, kteří přichází z kulturně výrazně odlišného prostředí než je prostředí majoritní společnosti v cílové zemi. Dále zde můžeme uvést **problémy a nedorozumění v komunikaci** související i s **odlišným komunikačním stylem** jedince, ale i **jiný žebříček hodnot**, který bývá různě sestaven u každého jiného národu a který nemusí odpovídat hodnotám majoritní společnosti. Všechna výše uvedená rizika pak mají ve větší či menší míře za následek jedno z nejzávažnějších rizik migrace a to je **přijetí či nepřijetí migranta majoritní společností**.¹³

1.5.2 Základní modely imigrační politiky a migrační ideál

Za základní modely imigrační politiky jsou považovány tyto následující:

1. **diskriminační model**
2. **asimilační model**
3. **multikulturální (pluralitní) model**

„Diskriminační model je založen na dočasném a návratném pobytu cizinců. Imigranti

10 PILLAYOVÁ, Navi. *UN bulletin 2'09: Utečenci na moři nejsou toxickým odpadem* [online]. 2009 [cit. 2013-06-06]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/casopis/soubory/OSN%20Bulletin%200209.pdf>, s. 13.

11 Srov. KING, Russell, ed. *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 12.

12 Realita pro migranty: diskriminace, násilí a zneužívání. In: *UNbulletin 1'10* [online]. 2010 [cit. 2013-06-06]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/casopis/soubory/OSN Bulletin 0110.pdf>

13 Srov. CÍLKOVÁ, Eva a BOREŠOVÁ, Petra. *Náměty pro multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy*. Praha: Portál, 2011, s. 11.

jsou začleněni do určité společenské sféry (např. na trh práce), ale není jim umožněno vstoupit do ostatních oblastí – jako např. do široce definovaného systému sociální péče, nemohou získat občanství apod.

Asimilační model stojí na jednostranném procesu **rychlé a „jednoduché“ adaptace imigranta** do nové společnosti. Očekává se, že za rychlé umožnění získání občanství, práv a povinností majoritní populace **imigrant zaplatí ztrátou svého mateřského jazyka, svých specifických kulturních a sociálních rysů**, což má vést k rychlé asimilaci do majoritní společnosti.

Multikulturální (pluralitní) model podporuje odlišnost minority od majoritní populace. Obě se liší jazykem, kulturou, sociálními vztahy i spolkovým životem po několik generací. Imigrantům jsou dána stejná práva ve všech společenských sférách, aniž by se očekávalo, že se vzdají svých specifík. Naopak, na specifice minorit se staví a stát všemožně intervenuje ve směru podpory jejich rozvoje.¹⁴

V praxi však ani jeden z nich v jejich čisté podobě nenalezneme, vždy se jedná o jakousi směs výše uvedených modelů.¹⁵

Jak nalézt **migrační ideál**, kterého bychom chtěli v praxi dosáhnout, máme-li na mysli takový ideál, kdy je migrace přínosem pro všechny zúčastněné, tzn. pro migranta i zemi, kam přichází. „Z pohledu lidských práv se nám jednoznačně nejvhodnější přichází model multikulturální (pluralitní), kdy si migrant uchovává svá specifika a není tak „násilně“ nucen ztratit své kořeny a spolu s tím i svoji identitu“. Zde je velmi důležité si zdůraznit, že tato lidská práva je nutné především vůbec neztratit, k tomu by měly sloužit **tzv. pojistky**, které migranta na celé jeho cestě ochrání a zajistí mu zejména „vymahatelnost jeho lidských práv“, která mu pomohou neztratit jeho „lidskou důstojnost“ a dosáhnout mu tak „určité úrovně blahobytu“ v zemi kam přichází.

14 Srov. DRBOHLAV, Dušan in ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturální společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001, s. 24.

15 Srov. DRBOHLAV, Dušan in ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturální společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001, s. 25.

2 Integrace, adaptace, asimilace – integrační mechanismy

Na začátku této kapitoly je vhodné zmínit, že ačkoliv se často hovoří o tzv. efektivních integračních mechanismech, **tak ve skutečnosti žádný nástroj, který by byl schopen měřit efektivitu začlenění imigrantů do majoritní společnosti, vlastně neexistuje.** V našem českém prostředí prozatím nenacházíme ani jasné definice a bohužel ani indikátory, které by pomohli měřit úspěšnost integrace migrantů do české společnosti. Z tohoto důvodu jsme tedy stále nuceni čerpat poznatky ze zahraniční a využívat tak jejich praktických zkušeností, které se opakovaně osvědčují v různých evropských zemích a městech. V praktickém využití poznatků pak ale musíme zohlednit i riziko, které spočívá v tom, že situace zbavujeme kontextu, který je v dané zemi/městě. Ve výsledku se tedy můžeme shledat s tím, že to co úspěšně funguje jinde v Evropě, nemusí nezbytně fungovat v českých podmínkách. A tudíž jinde s úspěchem aplikované integrační opatření v českých podmínkách může selhat. Obecně však můžeme říci, že jako efektivní integrační mechanismus platí, že je nezbytné, **„aby byli migranti a migrantky co nejméně znevýhodňováni v přístupu ke zdrojům, které jim mohou umožnit dosáhnout uznávaného postavení ve společnosti v co nejvíce oblastech jejich života. ... Efektivním integračním mechanismem je tedy ... odstranění bariér, které znevýhodňují migranty a migrantky ve srovnání s občany dané země“.**¹⁶ Můžeme tedy říci, že efektivní integrační mechanismus je shodný s ideou výše uvedeného migračního ideálu (viz. str. 7).

2.1 Definice termínů integrace, adaptace, asimilace

Na adaptaci můžeme nahlížet v několika hlediscích. „Z psychologického a sociologického hlediska zahrnuje **přizpůsobení se chování, myšlení, emocím, vnímání, normám a postojů dané společnosti**“ Je to „**proces postupného přizpůsobování se jedince sociálnímu okolí a podmínkám. Rozlišuje se adaptace pasivní (akomodace) a aktivní. Při nesprávné nebo nevhodné adaptaci (nepřizpůsobení) jedinec žije se svým okolím v napětí a v konfliktech (maladaptace).**“¹⁷

16 Srov. KLVAŇOVÁ, Radka. *Migranti nás nutí k přehodnocení zažitých norem chování*. Sociální práce [online]. 2007, č. 2 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z:

http://www.socialniprace.cz/soubory/2-2007_socialnipracesimigranty-120116135018.pdf, s. 120.

17 PRŮCHA, Jan a VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. Praha: Grada, 2012, s. 16.

Ve slovníku cizích slov u hesla **adaptace** nacházíme definici: “**přizpůsobení, přetvoření; úprava, přestavba**” a dále pak pod heslem **integrace** definici: “**sjednocení, ucelení, splynutí, proces spojování ve vyšší celek, začlenění, zapojení**”.

Hartl k **adaptaci** uvádí, že je to: “**obecná vlastnost organismů přizpůsobovat se podmínkám, ve kterých existují... psychol. zahrnuje přizpůsobení se chování, vnímání, myšlení, postojů; soc. proces postupného přizpůsobování se člověka soc. podmínkám; poruchy chování jsou pak chápány jako ztroskotání adaptace**”. Integraci v pohledu sociálně psychologickém pak Hartl definuje: “**dle W. Hellpacha skutečnost, že se lidé společným soužitím stávají stále více psychologicky homogenní**”.

2.2 Adaptace migranta a vybrané faktory ovlivňují adaptaci

Jak již vyplývá z výše uvedených definic je adaptace imigranta na podmínky v nové domovině složitý a často i bolestný a zdlouhavý proces, kterým si však jedinec musí ve větší či menší míře projít pokud se rozhodne zůstat a usadit se v zemi, kterou si zvolil jako svoji zemi cílovou. Samotná adaptace jedince je pak samozřejmě ovlivněna celou řadou vnějších i vnitřních faktorů. Některé z nich migrant je schopen sám ovlivnit, jiné však bohužel nikoliv. Můžeme ale shrnout, že **adaptace je ovlivněna:**

1. **migranty samotnými**
2. **integrační politikou země**
3. **přístupem majoritní populace k migrantům.**

Určitou roli při procesu adaptace jedince do 'nové společnosti' pak samozřejmě hraje **fyzická a kulturní blízkost minoritní-imigrační populace a populace majoritní (kulturní šok, žebříček hodnot, komunikace ... viz. kapitola Rizika migrace), přání na straně minority úspěšně se začlenit do majoritní společnosti, jeho motivace pro začlenění** apod. Platí zde, jak bylo uvedeno v kapitole o migraci, že čím jsou si kultury vzdálenější, tím složitější proces adaptace můžeme očekávat a to zejména pak v důsledku množství překážek, které musí jedinec při adaptaci překonávat.

Nezanedbatelnou a bohužel i značně negativní roli tu také hraje **stres**, který imigrant v procesu adaptace prožívá. Tento stres, co do míry a intenzity, se staví na úroveň stresu, kterému je člověk vystaven v **případě úmrtí blízkého člena rodiny, rozvodu či při velkém**

osobním zadlužení. Takto intenzivní stres má podle odborníků velmi neblahý vliv na zdraví člověka, kdy jedinec může trpět závažnými obtížemi nejen v rovině psychického zdraví, ale i fyzického. Proces úspěšné adaptace tak tímto může být značně zpomalen a dokonce i závažně narušen.¹⁸

2.2.1 Základní adaptační modely, jejich cíl a adaptace v prostorové a časové dimenzi

Již počátkem 20. století se hovoří o Chicagské škole a tzv. **asimilační teorii**. Tato teorie přichází s tvrzením, že: **“imigrant přirozenou cestou v průběhu adaptačního procesu nakonec nevyhnutelně splývá s majoritní společností”**.

Další teorií, která je ale velmi podobná teorii Chicagské školy, je tzv. **model “tavícího kotle”** (melting pot). Tento model minoritě už přiznává sice malou, ale již **národotvornou roli**. Můžeme zde tedy hovořit o **posunu ve vnímání důsledků migrace pro danou zemi**.

Podíváme-li se na **dnešní migrační realitu**, tak tuto snad nejvýstižněji odráží tzv. **koncept “salátové mísy”**, který však spíše než mísení obyvatel **vyjadřuje jejich soužití** (etnických skupin jak mezi sebou, tak s majoritou) **vedle sebe, ve vzájemné komunikaci a v rozličné intenzitě**.

Proces pak **přirozeně a „ideálně“ končí** nikoliv tzv. strukturální asimilací, nýbrž **„strukturální integrací“**, což znamená, že **imigranti jsou plně zrovnoprávněni s majoritní společností, ale se zachováním si určité míry specifík, která jsou typická pro chování daného etnika**.¹⁹

Nahlížíme-li na adaptační modely v časové a prostorové dimenzi, tak **v časové dimenzi** můžeme vidět **výsledky procesu adaptace imigrantů** v cílové zemi obvykle až na druhé či třetí generaci, která se zde již narodila, tzn. že **až na dětech imigrantů**. Zároveň zde ale u těchto dalších generací dochází i k opětovnému obratu ke své původní kultuře. Toto téma bylo již blíže zpracováno v předchozí kapitole „Rizika migrace“.

Z **hlediska prostorového** můžeme říci, že imigranti mají **tendenci se koncentrovat do etnických enkláv**. Ty pak nejčastěji nalézáme ve velkých městech. Imigranti logicky preferují

18 Srov. DRBOHLAV, Dušan in ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001, s. 23.

19 Srov. DRBOHLAV, Dušan in ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001, s. 24.

pospolitost, protože ta jim poskytuje pocit jistoty a také věří, že jim bude nápomocna při adaptaci do nového prostředí, ve kterém se ocitli. Žítí v enklávě jim poskytuje i určitou formu ochrany i v případě, kdy imigranti čelí ekonomickým či sociálním problémům. Tito pak věří, že je život v enklávě ochrání i před možnými rasovými útoky, či jinými projevy xenofobie ze strany majority. Ve skutečnosti je tomu ale jinak. Úspěšná kulturní, ekonomická a sociální integrace naopak opuštění těchto vzniklých enkláv vyžaduje.

2.2.2 Principy v adaptaci a adaptační proces v jeho konečném výsledku

V adaptaci hovoříme o dvou principech, které jsou klíčové v otázce minimalizování problémů a které mohou vyvstat kdykoliv během celého adaptačního procesu, kdy se imigrant snaží zařadit do majoritní společnosti. Jedná se o **princip otevřenosti a spolupráce v adaptaci**. Tyto principy jsou nezbytné zvláště proto, aby migrace byla přínosná a dá se říci, že i obohacením obou zúčastněných stran, tj. jak migranta, tak cílové země či potažmo majoritní společnosti. V praxi se pak jako nejefektivnější model osvědčuje *“integrační model začleňování imigrantů do nové společnosti, ten je zároveň i nejméně stresujícím pro imigranty. Tedy obecně tvůrčí a vzájemně aktivně spolupracující občanská pospolitost, sociálně integrovaná komunita (bez ohledu na etnicitu) se může ... na lokální úrovni lépe ekonomicky rozvíjet“*.²⁰

Proces adaptace jedince v jeho konečném výsledku není v žádném případě jasně daný a to ani v případě, kdy se v praxi snažíme aplikovat výše zmíněné principy otevřenosti a spolupráce. Tento proces může nabývat a zpravidla i nabývá ve svém konečném výsledku několik velmi rozličných podob, „od bezproblémového soužití skrze rychlé získání bezpečného právního statusu až případné naturalizace (ziskem občanství) a asimilace na jedné straně až po častý ilegální pobyt, sociálně ekonomickou marginalizaci (tj. vytlačení na okraj společnosti), formování separujících se trvalých etnických enkláv, které jsou zároveň silně odmítány majoritní populací (segregace).“²¹ Konečným výsledkem adaptace migranta

20 Srov. DRBOHLAV, Dušan in ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001, s. 27.

21 Srov. DRBOHLAV, Dušan in ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001, s. 23.

by jednoznačně měl být výše uvedený tzv. migrační ideál, kterým jsem se zabývala v kapitole 1.8 a kde jsem popsala i důvody, proč není snadné v praxi tohoto ideálu dosáhnout.

2.3 Asimilace

Na úplný závěr této kapitoly bych ráda krátce zmínila i pojem asimilace, která bývá často spojována s asimilací.

Termín asimilace, **je-li užít v prostředí Evropy**, má často jasný podtext konečného stavu fáze adaptace v imigrační společnosti = **splynutí s majoritou**. Naopak v Americe tento termín zahrnuje různé formy adaptace bez bližší specifikace.²²

Asimilaci si pak v české praxi mnoho jedinců představuje tak, že jedinec nejen splyne s majoritou, ale vzdá se své „odlišnosti“ kultury i jazyka, protože se zde rozhodl zůstat a žít. Tímto se znovu vracíme do počátků této práce, konkrétně pak kapitol 1.5 a 1.6, kde zmiňuji i problematiku tzv. ztráty kořenů a její důsledky. Nakonec tento problém v českém prostředí jasně vidíme u romského etnika a speciálně pak u romské mládeže, kde důsledky ztráty kořenů a kultury jsou hmatatelné zejména v problémech při identifikaci se s vlastním já a svým romským původem a hledáním jakýchsi nových ikon (černošský rap a móda) s jejichž pomocí ventilují své obtíže.

22 Srov. DRBOHLAV, Dušan in ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001, s. 23.

3 Cizinci -žadatelé o azyl v České republice, základní právní rámec

Vstup a pobyt cizinců na území České republiky je korigován celou řadou zákonů a předpisů, které se prakticky snaží pokrýt veškeré situace, do kterých se zde cizinec dostává či se může při svém vstupu na naše území či pobytu dostat. Základní právní rámec tvoří především úmluvy zaručující respektování lidských práv jedince, v případě cizinců je to zejména **Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950** (publikováno pod č. 209/1992 Sb.), **Úmluva o právech dítěte** (publikováno pod č.104/1991 Sb.) a **Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a ni na navazující Newyorský protokol z roku 1967** (publikováno pod č. 208/1993 Sb.), tzv. Ženevská úmluva a dále pak **evropské právo upravující zejména problematiku azylu a uprchlictví**. Z českých zákonů a nařízení je to pak především **čl. 43 Listiny základních práv a svobod** (ústavní zákon č.2/1993 Sb.) a dále **zákon č. 325/1999 Sb., o azylu** a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů (vstup v účinnost, tj. Od 1. 1. 2000), **zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky**, ve znění pozdějších předpisů (vstup v účinnost od 1. 1. 2000), **zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců**, ve znění pozdějších předpisů (účinnost většiny ustanovení od 1. 1. 2004) a **zákon č. 500/2004 Sb., správní řád**, ve znění pozdějších předpisů (vstup v účinnost od 1. 1. 2006) a **zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní**, ve znění pozdějších předpisů (účinnost k 1. 1. 2003) “²³ Do tohoto úplně základního výčtu si zde mohou přidat i například **školský zákon**, jelikož se dále ve naší práci hodlám věnovat vzdělávání cizinců a i tato oblast, stejně jako spousta jiných, je legislativně ošetřena, dále např. různé zdravotnické předpisy, sociální předpisy atd. Nejprve se ale zaměříme na zákon o azylu, který je zákonem klíčovým co do vstupu a pobytu cizinců.

23 Obecný přehled předmětu úpravy zákona o azylu. In: *MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. 20058 [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obecnny-prehled-predmetu-upravy-zakona-o-azyly.aspx>

3.1 Zákon o azylu

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů (vstup v účinnost, tj. od 1. 1. 2000) nemůžeme nazývat kodex v jeho pravém slova smyslu, protože jak jsem již uvedla v předchozím odstavci, mimo něj dále upravují oblasti týkající se cizinců v České republice i další zákony a předpisy. Azylový zákon se tedy zaměřuje jen na určité vybrané oblasti problematiky cizinců. Pro potřeby této práce zúžím jejich výčet pouze na ty nejhlavnější oblasti, které si v následující podkapitole rozvedeme. Zákon o azylu tedy „*upravuje oblast mezinárodní ochrany, tj. zejména vymezuje základní pojmy - **projev úmyslu žádat o mezinárodní ochranu, žádost o udělení mezinárodní ochrany, žadatel o udělení mezinárodní ochrany, azylant, osoba požívající doplňkové ochrany, pojem pronásledování - dále pak vymezuje formy mezinárodní ochrany (azyl a doplňkovou ochranu), její druhy (azyl dle § 12, 13 a 14, doplňkovou ochranu dle § 14a a § 14b) a podmínky jejího získání a důvody pro odnětí či zánik uvedených forem mezinárodní ochrany*“, dále pak „*upravuje **příjímací podmínky pro žadatele o udělení mezinárodní ochrany a pobytové podmínky azylantů a osob s udělenou doplňkovou ochranou**, tj. zejména jejich práva a povinnosti spojené s pobytem na území ČR, správním řízením jako takovým, jejich postavením v rámci sociálního či zdravotního systému, úpravou pobytu v azylových zařízeních, možnost finančních příspěvků, atd. Obsahuje rovněž **úpravu a právní základ pro vydávání dokladů žadatelům o udělení mezinárodní ochrany, azylantům a osobám požívajícím doplňkové ochrany a definuje státní integrační program, kompetence orgánů státu působících v oblasti mezinárodní ochrany a azylová zařízení***“²⁴ Z tohoto výčtu se dále zaměřím na tři témata a těmi jsou: jaké tento zákon rozlišuje typy cizinců, azylová zařízení pro ně a azylová procedura.**

24 Obecný přehled předmětu úpravy zákona o azylu. In: *MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. 20058 [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obecnny-prehled-predmetu-upravy-zakona-o-azyly.aspx>

3.1.1 Typy cizinců podle azylového zákona

Zákon o azylu ve svém znění rozlišuje tři typy cizinců, kteří přicházejí na území České republiky. A to jsou **žadatelé o mezinárodní ochranu**, ti musí prokázat, že jsou v zemi svého původu pronásledováni a jejich pronásledování musí být individuálního rázu, tito lidé mohou být často oběti mučení, krutého nebo ponižujícího zacházení a zpravidla mají za sebou velmi strastiplnou cestu ze své domoviny, jejich příkoří jsou dokladovatelná svědky, zpravidla i jejich děti, dále pak **azylanti**, i u nich musí být prokázáno pronásledování, ale již ne pouze individuální, ale pronásledování z důvodů například rasových, národnostních, náboženských, politických či příslušnosti k určité sociální skupině a nakonec **osoby požívající doplňkovou ochranu**, ani u nich se neproказuje již individuální pronásledování, ale i tak jsou ve velmi vážném ohrožení například probíhající válkou nebo hladomorem.²⁵ V případě, že se kterýkoliv cizinec spadající do některé z výše uvedených skupin rozhodne opustit svoji domovinu a rozhodne se pro pobyt v České republice a přicestuje na její území, pak je povinen se nahlásit příslušným úřadům a přichází posléze do azylového zařízení.

3.1.2 Azylová zařízení

Zákon o azylu vymezuje mimo jiné i tzv. azylová zařízení, která se rozlišují podle účelu k němuž jsou určeny. Azylová zařízení provozuje a spravuje Ministerstvo vnitra, konkrétně pak Správa uprchlických zařízení, anebo jiná právnická osoba, pokud k tomu byla oprávněna ze zákona. Cizinec v České republice má svobodnou volbu možnosti rozhodnout se, zda některého z těchto zařízení hodlá využít či ne. Výjimku tvoří pouze **přijímací zařízení, kde je cizinec-žadatel povinen ze zákona po určitou dobu setrvat**. V tomto přijímacím žadatel o azyl povinně setrvává zejména proto, aby strpěl nutné procedury, které v jeho případě ukládá zákon, těmi jsou například provedení identifikační procedury jedince, vstupní lékařské prohlídky atd. Dalším krokem může být pro žadatele o azyl **pobytové středisko, sem odchází žadatel v tom případě, že nevyužije možnosti ubytování v soukromí**. Žadatel zde zpravidla **setrvává až do doby rozhodnutí v jeho věci**, tj. rozhodnutí o udělení azylu a jeho právním nabytí. Pokud žadatel setrvává v tomto středisku, pak má nárok na základní zdravotní

²⁵ Cizinci v režimu zákona o azylu. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-01-25]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/cizinci-v-rezimu-zakona-o-azylu>

péči, stravu, hygienu apod. V případě, že žadateli bylo v jeho věci rozhodnuto kladně, tzn. byl mu udělen azyl v České republice, pak se cizinec-azylant může přesunout to tzv. **integračního azylového střediska. Ubytování zde je pouze přechodné.**²⁶ Jak vyplývá i z předchozího popisu, tak cizinec – žadatel o azyl prochází určitou procedurou, kterou nazýváme jako azylovou.

3.1.3 Azylová procedura

Celá azylová procedura probíhá zákonem vymezených po sobě následujících krocích. Výjimku tvoří tzv. zrychlené azylové řízení, kdy se klade důraz na to, aby celé řízení bylo zkráceno na co nejkratší možnou dobu. Pro cizince-žadatele o azyl bývá celý průběh azylové procedury obdobím psychicky velmi náročným obdobím a často i nepříjemným zdlouhavým procesem, kdy si žadatel nemůže být nikdy zcela jistý s jakým výsledkem se na jeho konci setká.

Průběh azylové procedury můžeme popsat trochu zjednodušeně v následujících krocích. Na začátku je nutné „**prohlášení cizince**“, ve kterém lze zřetelně rozeznat jeho „**jasný úmysl, kterým žádá o udělení azylu**“ v České republice, kdy „**toto prohlášení musí být učiněno na území České republiky ústně či písemně do protokolu**“ a toto „**prohlášení je možno učinit na hraničním přechodu, v přijímacím středisku, v záchytných zařízeních pro cizince, ve zdravotnických zařízeních při hospitalizaci nebo ve vězení**“. Dále má „**cizinec ... povinnost se po vstupu na území České republiky do 24 hodin dostavit do některého z přijímacích středisek, kde podá žádost o azyl... a pokud tak cizinec nemůže z objektivních důvodů učinit (hospitalizace, vězení apod.), navštíví ho pracovník OAMP a sepíše s ním žádost na místě.**“ Cizinec, který byl na území České republiky zachycen a jeho pohyb zde není legalizován a proto je umístěn v záchytném zařízení pro cizince, musí být seznámen s možnostmi, kdy má právo učinit prohlášení o azylu. V pobytovém středisku pak setrvává zhruba po dalších 14 dní a jak je uvedeno v předchozí kapitole, žadatel může dále využít služeb pobytového střediska pro cizince, kde vyčká na rozhodnutí v jeho věci v prvním stupni. **O udělení azylu rozhoduje Ministerstvo vnitra ČR**, kdy lhůta pro toto rozhodnutí činí ze zákona 90 dnů, popřípadě se může prodloužit jsou-li k tomu závažné důvody. **Pokud**

26 Srov. BURYÁNEK, Jan et al. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [Praha]: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 244.

Ministerstvo vnitra ve věci udělení azylu **nerozhodne kladně**, může se cizinec-žadatel o azyl **bránit prostřednictvím odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra**, kdy **k Vrchnímu soudu v Praze podává opravný prostředek proti rozhodnutí**. V případě, že je cizinci-žadateli o azyl předáno **zamítnutí žádosti**, je **žadatel povinen „upravit svůj pobyt v České republice podle zákona o pobytu cizinců či vycestovat nebo požádat o repatriaci do země původu“**.²⁷

Jak jsem uvedla na začátku této podkapitoly, tak v azylovém řízení výjimku tvoří tzv. **zrychlené řízení v žádosti o azyl**. Toto řízení probíhá **v případě, kdy se rozhoduje o žádostech, které jsou zjevně nedůvodné** s tím, že za zjevně nedůvodnou žádost **může být považována taková, kde „například uvádí pouze ekonomické důvody, bez vážného důvodu uvádí nesprávné údaje o své totožnosti nebo státním občanství nebo tyto důvody odmítá uvést apod.“** V takovéto žádosti je **„rozhodnuto nejpozději do 30 dnů ode dne zahájení řízení o udělení azylu“**²⁸

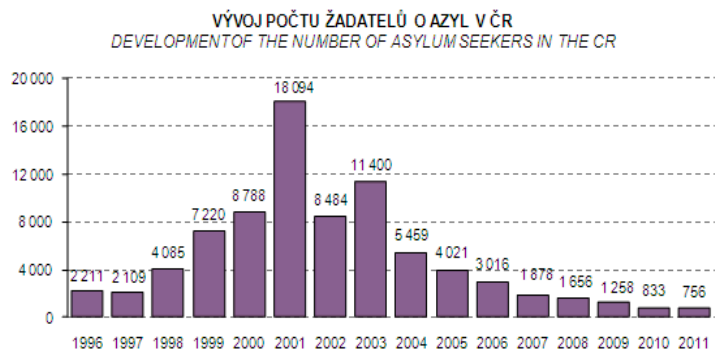
Na konec této kapitoly chci krátce zmínit i poslední z možností a tou je **zastavení řízení o udělení azylu**. K tomuto kroku může **Ministerstvo vnitra** přistoupit pouze **v případě, kdy například žadatel o udělení azylu svoji žádost vzal zpět nebo v řízení ve věci nespolupracuje**, tzn. nedostavuje se opakovaně i přes výzvu k ústnímu jednání, nepodává informace nutné pro zjištění skutečného stavu věci v případě, kdy na základě dosavadních zjištěných skutečností, které jsou nedostačující nelze ve věci rozhodnout. Další z možností, kdy lze řízení o azylu zastavit je, že **žadatel „neoprávněně vstoupil na území jiného státu nebo se o neoprávněný vstup na území jiného státu pokusil“**²⁹ a tím se prakticky vzdal možnosti udělení azylu v České republice.

27 Srov. VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 9-10.

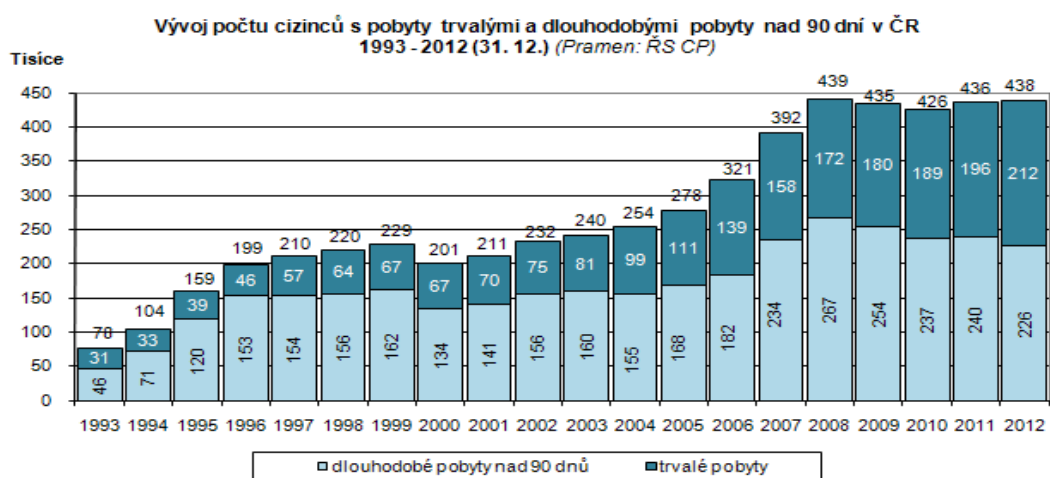
28 Srov. VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 9-10.

29 Srov. VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 11.

3.3 Cizinci v České republice v číslech Českého statistického úřadu



Graf č. 1: Vývoj počtu žadatelů o azyl v České republice 1996-2011³⁰

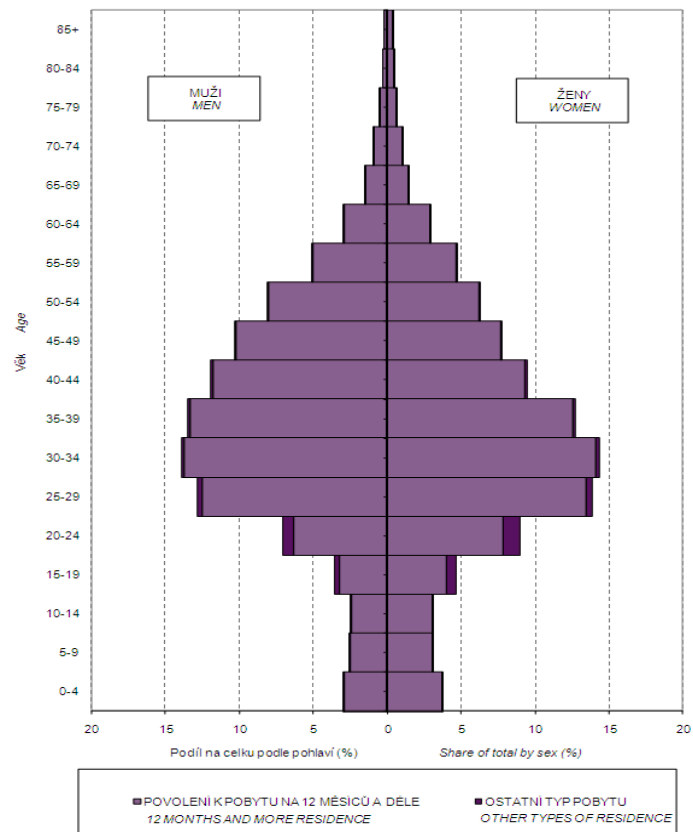


Graf č. 2: Vývoj počtu cizinců s trvalými a dlouhodobými pobyty nad 90 dní v České republice³¹

30 Cizinci v ČR 2012. In: Český statistický úřad [online]. 2012 [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/1414-12-r_2012

31 Cizinci: počet cizinců. In: Český statistický úřad [online]. 2012 [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu

VĚKOVÁ STRUKTURA CIZINCŮ V ČR K 31. 12. 2011
AGE DISTRIBUTION OF FOREIGNERS IN THE CR AS AT 31 DECEMBER 2011



Graf č. 3: Věková struktura cizinců České republiky k 31.12.2011³²

32 Cizinci v ČR. In: Český statistický úřad [online]. 2012 [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/tab/CB0045800C>

4 Děti – cizinci v české škole

Do České republiky směřují nejen dospělí žadatelé o azyl, ale často i jejich celé rodiny včetně dětí. Z grafu, uvedeného v předchozí kapitole, je jasně patrné, že drtivá většina cizinců v České republice jsou lidé v produktivním věku, u nichž můžeme přirozeně předpokládat, že budou chtít v řádu několika následujících let založit rodinu a mít děti. Dále z grafu vidíme, že již v současnosti v České republice žije nemalá skupina dětí – cizinců a na tyto děti jsem se zaměřila ve své práci, konkrétně pak na jejich úspěšnou integraci do prostředí české školy. Kvalitní vzdělání a vzdělávání se je obecně považováno za klíčovou součást úspěšné integrace jedince do majoritní společnosti. A i Bílá kniha jako jeden ze stěžejních dokumentů českého vzdělávacího systému, **ve svých obecných cílech vzdělávání a výchovy klade „důraz na posilování soudržnosti společnosti“ a dále mimo jiné zdůrazňuje „úlohu menšinového školství, dvoujazyčných škol a vzdělávání cizinců a jejich dětí, jako součást integrace těchto skupin do české společnosti“.**³³

V následujících kapitolách své práce se pokusím popsat současné strategie integrace dětí-cizinců do školního prostředí, různá doporučení v této oblasti, legislativu vztahující se k této problematice, možné bariéry při integraci s důrazem na prevenci jejich vzniku, možnosti k úspěšnému překonávání již vzniklých bariér apod.

4.1 Vybrané kapitoly z koncepce vlády pro integraci cizinců 2012, zaměřeno na děti a vzdělávání

V roce 2012 vydala vláda České republiky stěžejní dokument zaměřující se na efektivní integraci cizinců žijících v České republice, který nazvala ***Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012.***

Tento dokument shrnuje nasměrování vývoje integrační politiky České republiky, kdy za svoji cílovou skupinu považuje především migranty z tzv. třetích zemí, tzn. občany žijící mimo prostor Evropské unie. ***„Zvláštní pozornost... věnována integraci cizinců ve zranitelném postavení, tedy druhé generaci cizinců – dětí a mládeže, ženám – cizinkám, a to***

³³ KOTÁSEK, Jiří, ed. et al. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha.* [Praha]: Tauris, 2001, s. 14-15.

nejen ženám **zapojeným** do trhu práce, ale zejména ženám v domácnosti, s důrazem na opatření umožňující jejich účast na integračních aktivitách. **Integrace se zaměří také na integraci rodin cizinců**“.³⁴

Za prioritu pro úspěšnou integraci vláda považuje **dobrou znalost českého jazyka**, jelikož jej zcela logicky považuje za **klíčovou dovednost pro začlenění do většinové společnosti, k získání kvalitního vzdělání, kvalifikace**, která, jak se předpokládá, jim zajistí dobrý start pro vstup na pracovní trh, čímž se v konečném důsledku posílí jejich ekonomická a sociální soběstačnost. Princip rovných příležitostí je však nezbytný nejen na trhu práce, ale samozřejmě i na poli vzdělávání. A také zde hraje klíčovou roli znalost českého jazyka, bez něj by jen stěží mohly děti úspěšně dokončit školní docházku a věnovat se poté navazující přípravě na své budoucí povolání. Vláda v tomto ohledu apeluje i na to, že „*bezproblémové zvládnutí školní docházky dětí-cizinců je nezbytné v rámci dotací **podpořit službami pedagogických asistentů, posílením komunikace školy s rodiči žáků a mimoškolními integračními aktivitami***“.³⁵

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pak v návaznosti na tato doporučení předkládá již konkrétní návrhy, které mají za cíl usnadnit realizaci těchto doporučení v praxi, kde je jasným cílem zlepšení úrovně a kvality vzdělávání dětí-cizinců v České republice. Jen pro přehled uvedu několik vybraných, které úzce souvisejí s novelou školského zákona. V souvislosti s touto novelou se Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy rozhodlo informovat krajské úřady i ředitele škol, že **také žáci – cizinci z třetích zemí mají právo na bezplatnou přípravu k jejich začlenění do základního vzdělání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků**, dále

navazuje se **zajištěním této podpory výuky českého jazyka nad rámec běžné výuky ve školách pro děti- cizince z třetích zemí v předškolním a základním vzdělávání a umožnit školám zajistit působení pedagogických asistentů pro žáky-cizince**, které je možno financovat prostřednictvím krajských úřadů a jejich projektů. V návaznosti na toto se ministerstvo dále hodlá zaměřit na **další vzdělávání pedagogů, zejména v oblasti výuky češtiny jako cizího jazyka a zvyšování sociokulturních kompetencí pedagogů**, cíleně pak

34 Postup při realizaci aktualizované koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012. In: Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/\\$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf), s. 7.

35 Postup při realizaci aktualizované koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012. In: Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/\\$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf), s. 7-8.

ve školách s vyššími počty dětí-cizinců. Všechny tyto **aktivity budou podpořeny** i novými **výukovými materiály**, zvláště pak novými **učebnicemi českého jazyka, které budou vhodné pro děti cizince ze třetích zemí.**³⁶

Financování těchto aktivit by mělo být zajištěno prostřednictvím grantových projektů, které budou předkládat oprávnění žadatelé realizující naplnění těchto v praxi.³⁷

4.2 Legislativní rámec pro vzdělávání dětí-cizinců v České republice

Stejně i jako jiné oblasti života, tak i oblast vzdělávání cizinců, respektive dětí-cizinců je ošetřena řadou právních předpisů české legislativy a vázána i dalšími mezinárodními úmluvami a dohodami, tyto dohromady utvářejí právní rámec, kterému oblast vzdělávání v České republice podléhá a řídí se jím.

Podíváme-li se na tento právní rámec hierarchicky od nejvyššího stupně, tak nejdříve uvedeme **mezinárodní úmluvy a dohody** a z nich především **Úmluvu o právech dítěte**, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, **Dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod** a **Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech**. Z **českého legislativního rámce** pak stejným postupem začneme u Listiny základních práv a základních svobod, dále můžeme pokračovat **zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 20 Vzdělávání cizinců, pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k zajištění kursů českého jazyka pro azylanty čj. 21 153/2000-35 (vydáno 4. 6. 2000, účinnost od 1. 7. 2000, uveřejněno ve Věstníku MŠMT ČR č. 7/2000), Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů; (vysokoškolský zákon), ve znění pozdějších předpisů.**³⁸ A **Vyhláška č. 147 ze dne 25. května 2011, kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů**

36 Postup při realizaci aktualizované koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012.. In: *Český statistický úřad* [online]. 2011 [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/\\$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf), s. 9.

37 Postup při realizaci aktualizované koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012.. In: *Český statistický úřad* [online]. 2011 [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/\\$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf), s. 9.

38 Vzdělávání cizinců. In: *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/\\$File/141412_k4CJ.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/$File/141412_k4CJ.pdf)

se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných – viz. zejména čl. I § 1 odst.2 a odst.6, dále §7 odst. 1 ad.

Tyto zákony se přímo dotýkají oblasti vzdělávání a upravují jej, ale oporu bychom našli i v dalších zákonech jako jsou například trestní zákoník nebo zákon o přestupcích. Problematiku legislativy se ještě dále pokusím podrobněji rozvinout v následujících kapitolách.

4.3 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte je stěžejním dokumentem a posunem v oblasti dětských práv, která i v současnosti nejsou v mnohých zemích světa samozřejmostí a kde často i dodržování těch nejzákladnějších práv lidských práv je velkým problémem. **Úmluva o právech dítěte byla vyhlášena 20. listopadu v roce 1989 Valným shromážděním OSN v New Yorku a Česká republika se tuto úmluvu zavázala dodržovat jejím přijetím, které učinila v roce 1991 ještě jako Česká a Slovenská federativní republika.**³⁹ Úmluva o právech dítěte zařazuje mezi základní dětská práva i **právo dítěte na vzdělání. Toto právo dle úmluvy nesmí být dítěti odepráno ani v případě, že se jedná o dítě-cizince jehož pobyt na území toho daného státu lze označit jako za nelegální.** V části I., článek 2, pak v Úmluvě o právech dítěte najdeme pasáž, která výslovně uvádí, že *„státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.“*

Článek 28 pak dále uvádí, že všechny státy, které se tuto úmluvu zavázali dodržovat pak na základě rovných možností toto právo realizují zejména tím, že *„zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání; podněcují rozvoj různých forem středního vzdělání zahrnujícího všeobecné a odborné vzdělání, činí je přijatelné a dostupné pro každé dítě a přijímají jiná odpovídající opatření, jako je zavádění bezplatného vzdělání a, v případě*

³⁹ Úmluva o právech dítěte. In: Český helsinský výbor [online]. 2005 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020108>

potřeby, poskytování finanční podpory; všemi vhodnými prostředky zpřístupňují vysokoškolské vzdělání pro všechny podle schopností a zpřístupňují všem dětem informace a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání, ...“⁴⁰

Práva dítěte v oblasti vzdělávání se Česká republika snaží prakticky naplňovat zejména v podobě znění školského zákona, případě dalších zákonů, kdy se ale spíše jedná již o sankce, které vyplývají z porušování zákonem daných povinností (zvláště pak porušování povinností zákonného zástupce dítěte).

4.4 Děti-cizinci ve školském zákoně

Zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, konkrétně pak paragraf 20 tohoto zákona, rozděluje děti-cizince do dvou skupin, jsou to **děti pocházející ze zemí Evropské unie a pak děti pocházející z tzv. třetích zemí** (tj. mimo oblast evropské unie). Dále uvádí, že občané zemí Evropské unie a jejich rodinní příslušníci (tj. i jejich děti) mají rovnocenná práva na vzdělávání jako občané České republiky, zatímco **občané z tzv. třetích zemí „mají přístup k základnímu vzdělání a k základnímu vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, pokud pobývají na území České republiky,** ke školnímu stravování a k zájmovému vzdělávání poskytovanému ve školském zařízení pro zájmové vzdělávání v pravidelné denní docházce, pokud jsou žáky základní školy, odpovídajícího ročníku střední školy nebo odpovídajícího ročníku konzervatoře“⁴¹. **ALE! „ke střednímu vzdělávání a vyššímu odbornému vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy“⁴² jen pokud pobývají na území České republiky oprávněně.** A v případě **„předškolního vzdělávání, základního uměleckého vzdělávání, jazykového vzdělávání a ke školským službám podle tohoto zákona, pokud mají právo pobytu na území České republiky na dobu delší než 90 dnů“⁴³**

40 Úmluva o právech dítěte. In: *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 2005 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

41 VOKÁČ, Petr. Zákon č.561/2004 Sb.,o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání . In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2012 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/25430>

42 VOKÁČ, Petr. Zákon č.561/2004 Sb.,o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání . In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2012 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/25430>

43 Srov. VOKÁČ, Petr. Zákon č.561/2004 Sb.,o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném

Děti-azylanti, osoby požívající doplňkové ochrany, žadatelé o udělení mezinárodní ochrany a osoby požívající dočasné ochrany mají vzhledem ke své specifické situaci, ve které se nacházejí i specifické postavení, které školský zákon samozřejmě musí nějakým způsobem reflektovat. (viz. paragraf 20 školského zákona v příloze této práce)

4.4.1 Počty dětí-cizinců na českých školách

Kolik dětí – cizinců studuje na českých školách zle snadno zjistit z údajů Českého statistického úřadu. Tyto data nám také jasně ukazují, že počty dětí-cizinců vzdělávajících se na českých školách každoročně stoupají a to v řádu až desítek procent. Nejlépe lze toto zvýšení vysledovat u středoškolských studentů, kdy v rozpětí devíti let zde počet dětí-cizinců výrazně překračuje hranici 100 %, konkrétně se jedná o celých 147 % od roku 2003/04 do roku 2011/12.⁴⁴ Tento vrůstající trend se děje i napříč skutečností, že vlivem ekonomické krize se počet imigrantů přicházejících do České republiky v posledních letech snižuje. U cizinců z tzv. třetích zemí, legálně pobývajících na území České republiky, byl tento meziroční pokles zaznamenán již v roce 2010, kdy dochází ke snížení počtu cizinců o 6 400 osob. A tento vývoj pak pokračoval i následujícím roce 2011.⁴⁵ **Celkové zvýšení počtu dětí-cizinců na českých školách ukazuje na skutečnost, že mnoho imigrantů po příchodu do České republiky se zde usídlilo a založilo rodinu. Na všech úrovních škol jsou zastoupeni děti-cizinci především z Vietnamu, Ukrajiny, Slovenska a Ruska.**

Podle Českého statistického úřadu činí **podíl cizinců v mateřských školách 1,4 % všech dětí navštěvujících mateřskou školu. Naprostá většina dětí - cizinců v mateřských školách pochází z Vietnamu (27,5 %), dále Ukrajiny (23,4 %), Slovenska (16,7 %) a Ruska (7,5 %). Od roku 2003/04 vzrostly počty cizinců v mateřských školách o 45 % a v roce 2011/12 mateřské školy navštěvovalo 4 714 cizinců. Na základních školách ve školním roce 2011/12 tvořili cizinci 1,8 % žáků. Opět se nejčastěji jedná o občany Ukrajiny (23,7 %), Vietnamu (19,9 %), Slovenska (22,1 %) a Ruska (8,7 %). V roce 2011/12 se v základních**

vzdělávání . In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2012 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/25430>

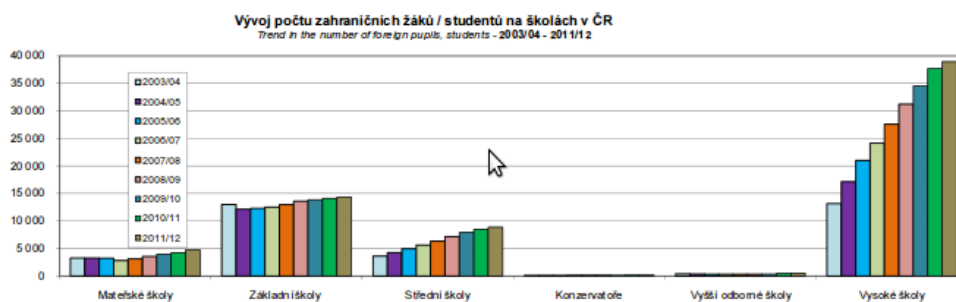
44 Vzdělávání cizinců. In: *ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD* [online]. 2012 [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/\\$File/141412_k4CJ.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/$File/141412_k4CJ.pdf)

45 USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY: Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012. In: *MINISTERSTVO VNITRA*. [online]. 4. ledna 2012. 2011 [cit. 2013-06-07]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/\\$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf)

školách vzdělává celkem 14 315 cizinců, což je o 10,3 % více než v roce 2003/04. Na středních školách je procento studujících stejné jako na základních školách, činí tedy opět 1,8 %. Zase se nejčastěji jedná o děti z Vietnamu (26,4 %), Ukrajiny (24,2 %), Slovenska (17,3 %) a Ruska (10,2 %). Podle očekávání značné procento studentů-cizinců studuje v České republice na vysokých školách. Celkově v bakalářských a magisterských studijních programech prezenční formou jich studuje plných 9,9 % z celkového počtu všech studentů a to jak veřejných, tak soukromých vysokých škol. Z celkového počtu studentů-cizinců je jich nejvíce ze zemí Evropské unie a to celých 71,4 %. Od roku 2000 vzrůstá počet studentů z bývalých států Sovětského svazu (Rusko, Ukrajina, Bělorusko, Kazachstán a další). Poměrně velký počet studentů je i z Vietnamu, Spojených států, Spojeného království, Portugalska, Německa a Polska.

Jen pro úplnost přehledu dodávám, že na českých konzervatořích se vzdělává celkem 151 cizinců a jejich podíl na celkovém počtu žáků konzervatoří činí celkem 4,3 %. A na vyšších odborných školách se vzdělává celkem 464 studentů cizího státního občanství, což je 1,6 % z celkového počtu všech studentů.⁴⁶

Mateřské, základní a střední školy, konzervatoře, vyšší odborné a vysoké školy - studující cizinci; 2003/04-2011/12										
Nursery, basic and secondary schools, conservatories, higher professional schools and universities: foreign students; 2003/04-2011/12										
Pramen: MŠMT ČR Source: Ministry of Education, Youth and Sports										
Ukazatel	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	Indikator
Mateřské školy	3 252	3 244	3 213	2 811	3 078	3 535	3 963	4 233	4 714	Nursery school
Základní školy	12 973	12 113	12 279	12 504	12 963	13 583	13 839	14 109	14 315	Basic schools
Střední školy	3 584	4 250	4 940	5 615	6 314	7 134	7 900	8 458	8 852	Secondary schools
Konzervatoře	74	82	93	112	110	131	118	136	151	Conservatories
Vyšší odborné školy	385	353	313	304	321	307	349	426	464	Higher professional schools
Vysoké školy	13 136	17 135	21 007	24 121	27 580	31 218	34 552	37 688	38 942	Universities



Celkovou situaci a vývoj nám nejlépe vykreslí níže uvedená přehledová tabulka.⁴⁷

46 Vzdělávání cizinců. In: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. 2012 [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/\\$File/141412_k4CJ.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/$File/141412_k4CJ.pdf)

47 Cizinci : vzdělávání - datové údaje. In: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. 2012 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/2700322E8F/\\$File/c06r01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/2700322E8F/$File/c06r01.pdf)

4.4.2 Dítě-cizinec v české škole

Jak je patrné z předchozí kapitoly a grafu, tak počty dětí-cizinců navštěvujících české školy všech úrovní a typů rok od roku stoupají a podle odhadů se tak bude dít i v budoucnu. Vystává zde tedy nutnost na tuto situaci vhodně reagovat a to v tom smyslu, aby tyto děti měli veškerou potřebnou oporu pro úspěšné studium. Kvalitní vzdělání je totiž mimo jiného považováno i za velmi efektivní integrační nástroj pro děti-cizince. **Bílá kniha**, kterou můžeme považovat za stěžejní dokument českého vzdělávacího systému, považuje kvalitní vzdělání za nástroj úspěšné integrace jedince a dále nám ve svých obecných cílech vzdělávání a výchovy říká, že je nutné klást „*důraz na posilování soudržnosti společnosti*“ a dále pak zdůrazňuje „*úlohu menšinového školství, dvoujazyčných škol a vzdělávání cizinců a jejich dětí, jako součást integrace těchto skupin do české společnosti.*“⁴⁸ Pokud hovoříme o dětech-cizincích pak je nutné si uvědomit, že se zde se jedná buďto o děti, které se v České republice již narodily, ale rodiče jsou cizinci, anebo o děti, které do České republiky přicházejí společně s rodiči. Postupy, které pak volíme pro tyto děti při integraci do školního prostředí se pak přirozeně liší podle jejich individuálních potřeb a dalších například sociokulturních specifik. A protože oblast vzdělávání dětí-cizinců je velmi široká, tak se dále zaměříme pouze na oblast povinné školní docházky.

4.4.3 Dítě-cizinec v režimu povinné školní docházky

Povinnou školní docházka v České republice upravuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Tento zákon nám říká, že povinná školní docházka se vztahuje na všechny **děti-cizince, kteří jsou občany jiného členského státu Evropské unie, kteří na území České republiky pobývají déle než 90 dnů**, dále na **cizince ze třetích zemí, kteří jsou oprávněni pobývat na území České republiky po dobu delší než 90 dnů a na účastníky řízení o udělení mezinárodní ochrany.**⁴⁹

Zde se ale můžeme setkat se situací, kdy dítě-cizinec z jakéhokoliv důvodu pobývá na území České republiky ilegálně a spadá do věkové skupiny dětí, které by měly absolvovat

48 KOTÁSEK, Jiří, ed. et al. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. [Praha]: Tauris, 2001, s. 14-15.

49 VOKÁČ, Petr. Zákon č.561/2004 Sb.,o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání . In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2012 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/25430>

povinnou školní docházku. Tuto situaci bohužel školský zákon nijak neošetřuje a dostáváme se tak do konfliktu s výše uvedenou Úmluvou o právech dítěte, podle které mají **všechny děti bez rozdílu právo** na vzdělání, a stejně tak i **podle Listiny základních práv a svobod**, kde výslovně v čl. 33 odst. 1 najdeme, že „**Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.**“⁵⁰

A zde se nám problém rozšiřuje o ještě další část a to je, jak postupovat v případě, že dítě-cizinec pobývajícím zde ilegálně tuto povinnou školní docházku nenastoupí, jaký to bude mít dopad na jeho zákonné zástupce, popřípadě jinou osobu, která má dítě svěřené do péče? V běžné situaci, kdy **dítě neplní povinnou školní docházku** se jeho **zákonný zástupce dopouští přestupku podle zákona č.200/1990 sb.**, o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zde mu hrozí pokuta až do výše 3 000,- Kč.⁵¹ A v případě, že dochází spolu se zanedbáním povinné školní docházky i dalším závažnějším porušením povinností v péči a výchově dítěte, popřípadě zde nalézáme i jednání se znaky trestného činu, je možné na toto porušení povinnosti nahlížet jako na trestný čin. Potom je možná i aplikace **trestního zákona č. 141/1961 Sb. a hovoříme o trestném činu ohrožování mravní výchovy dětí a mládeže**. Zde hrozí pachateli (zákonnému zástupce, či jiné osobě pověřené péčí o dítě) odnětí svobody ve výši 2 roky / 5 let.⁵² Tuto otázku ponechám prozatím a dále se budu věnovat scénáři, kdy dítě-cizinec nastupuje povinnou školní docházku a tomu jak mu současná legislativa na tomto poli vychází vstříc.

50 Listina základních práv a svobod. In: *POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. 2006 [cit. 2013-05-28]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

51 Zákon 200/1990 sb. O přestupcích. In: *Portál veřejné správy* [online]. 2008 [cit. 2013-05-19]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=200~2F1990&rpp=15#seznam>

52 Zákon 141/1961 sb. Trestní řád. In: *Portál veřejné správy* [online]. 2003 [cit. 2013-05-16]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&fulltext=&nr=141~2F1961&part=&name=&rpp=15#seznam>

4.4.4 Bezplatná příprava k začlenění do školy a podpora výuky mateřského jazyka

Novela školského zákona v roce 2012 (pod č. 472/2011) nám přinesla několik zásadních změn na poli vzdělávání cizinců. Jednou z těchto změn je, že všechny děti-cizinci, plnící povinnou školní docházku v České republice mají nárok na „*bezplatnou přípravu k začlenění do základního vzdělávání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků*“ a dále „*podle možností ve spolupráci se zeměmi původu žáka podporu výuky mateřského jazyka a kultury země jeho původu, která bude koordinována s běžnou výukou v základní škole*“⁵³. Jak jsem již uvedla výše na str. 18 a 19 tak tyto změny jsou provázeny především dalším odborným vzděláváním pedagogických pracovníků, kteří budou s těmito dětmi pracovat a financování těchto aktivit bude v kompetenci krajských úřadů.

Co se týká přípravy dětí, které žijí v azylových zařízeních, popř. mimo ně, ale jejichž rodiče jsou žadateli o udělení azylu, pak těmto dětem bude zajišťovat základní jazykovou přípravu ta škola, kterou děti běžně navštěvují.⁵⁴

4.4.5 Cizinci jako žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

Z úhlu školského zákona lze nahlížet na děti-cizince jako na žáky se speciálními potřebami a tito z tohoto statusu mohou čerpat výhody, které jim mohou výrazně proces vzdělávání usnadnit. **Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami jsou v § 16 školského zákona definováni jako „osoby se zdravotním postižením či znevýhodněním nebo se sociálním znevýhodněním.“** S tím, že děti-cizinci spadají do oblasti sociálního znevýhodnění, pokud se jejich status nekombinuje i například se zdravotním postižením apod. Sociálním znevýhodněním v pojetí tohoto zákona je „*rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožené sociálně patologickými jevy, nařízená ústavní výchova nebo uložená*

53 VOKÁČ, Petr. Školský zákon 09 11 2012. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2012 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/25430>

54 Bezplatná příprava k začlenění do školy a podpora výuky mateřského jazyka. In: Inkluzivní škola.cz [online]. 2007 [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/nove-prichozi/bezplatna-priprava-k-zacleneni-do-skoly-podpora-vyuky-mater-skeho-jazyka>

ochranná výchova a **postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany v ČR.**⁵⁵ „Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem; právo na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní; právo na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení.“ Znevýhodnění žáka se zohledňuje také při klasifikaci žáka nebo při jiném druhu hodnocení žáka. A podstatnou výhodou statusu žáka se znevýhodněním je možnost, kdy ředitel školy může zřídit ve třídě nebo studijní skupině funkci asistenta pedagoga či na žádost zákonného zástupce umožnit dítěti jeho vzdělávání podle individuálního plánu, který plně zohlední jeho individuální potřeby a tempo při studiu.⁵⁶

4.4.6 Zařazování žáka-cizince do ročníku

Při zařazování žáka cizince je do ročníku mohou vyvstat určité obtíže, ale také nemusí. Je to opět ryze individuální záležitost, kterou ovlivňuje především výchozí situace dítěte a jeho rodiny. **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR vydalo k tomuto účelu pokyn, kdy se při řazení dítěte do ročníku přihlíží zejména k jeho úrovni znalosti českého jazyka a dále k jeho dosaženému vzdělání.** Komplikace mohou nastat ve chvíli, kdy rodiče dítěte nemohou předložit žádné doklady o tom jaké jejich dítě má vzdělání, jaký ročník školy absolvovalo v jejich domovině apod. a nelze se ani spojit s příslušným úřadem, které by tento vydal a dále pak, že nedostatečná, popřípadě žádná, znalost českého jazyka dítěte zamezuje v tom, aby bylo schopno prokázat stupeň úrovně svých dosavadních školních znalostí. V praxi zařazení dítěte do ročníku by mělo ideálně proběhnout tak, aby žák dokončil povinnou školní docházku ještě před jeho 17 rokem věku.⁵⁷

55 Bezplatná příprava k začlenění do školy a podpora výuky mateřského jazyka. In: Inkluzivní škola.cz [online]. 2007 [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/nove-prichozi/bezplatna-priprava-k-zacleneni-do-skoly-podpora-vyuky-mater-skeho-jazyka>

56 Cizinci - žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. In: Inkluzivní škola.cz [online]. 2007 [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/cizinci-zaci-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami>

57 Zařazování žáka cizince do ročníku. In: Inkluzivní škola. cz [online]. 2008 [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/nove-prichozi/zarazovani-zaka-cizince-do-rocniku>

4.4.7 Klasifikace žáka-cizince

Klasifikaci žáka-cizince, který si plní povinnou školní docházku a není státním občan České republiky **upravuje § 51 až 53 školského zákona a § 14 až 17 vyhlášky o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky**. V případě, kdy se klasifikuje předmět český jazyk a literatura, tak se zohledňuje především úroveň, které žák dosáhl při jeho osvojení. Dosažená úroveň znalosti českého jazyka pak nadále samozřejmě ovlivňuje celkový výkon žáka i v ostatních předmětech (§ 15 odst. 2 a 4).

„I v případě cizinců pak platí, že na konci 1. pololetí nemusí být žák hodnocen na vysvědčení, a to ani v náhradním termínu. Pokud by ale žák nebyl hodnocen na vysvědčení na konci 2. pololetí, znamenalo by to, že musí opakovat ročník.“⁵⁸

Jak vyplývá z předchozích odstavců, tak nedostatečná úroveň znalosti českého jazyka může dítěti-cizinci komplikovat proces vzdělávání a zhoršovat tak jeho studijní výsledky. Dítě-cizinec se však může potkat i s dalšími závažnými bariérami, které se mohou negativně podepisovat nejen na jeho školních úspěších, ale mohou mu především značně stěžovat proces jeho celkové integrace a to zdaleka nejen do školního prostředí. Těmto bariérám se budu samostatně věnovat v následujících kapitolách.

58 Klasifikace cizinců. In : *Inkluzivní škola. cz* [online]. 2012 [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/nove-prichozi/klasifikace-cizincu>

5 Možné bariéry dětí-cizinců v prostředí české školy a jejich prevence

Každý člověk se na své cestě životem setkává s mnoha bariérami, které musí postupně překonat, aby mohl postoupit někam dále. Některé bariéry se překonávají lépe, jiné hůře a mnohé z nich jsou i zcela zbytečné. Tyto vznikají nejčastěji z lidské nedostatečné nepřipravenosti na změnu (neochotě přijímat změny) či z vzájemného nepochopení mezi lidmi, neschopnosti pochopit kvůli vlastní neochotě či netoleranci, strachu. Mnohým z těchto bariér pak lze i poměrně snadno předcházet. Klíčová je komunikace a snaha o pochopení, ale i jakási připravenost na možné eventuality. Ani děti nejsou ušetřeny řadě překážek v každém novém prostředí a zde je velmi podstatné, abychom si uvědomili, že jedná-li se o dítě-cizince je tato situace často o to horší, protože mnoho dětí sem přichází se svou vlastní historií a zkušeností, která často nebyla/není příliš pozitivní. A i proto je důležité, aby se v denní praxi činily takové kroky, které budou předcházet zvláště těm zbytečným bariérám a ty „normální“ bariéry (jako je například jazyková) budou pokud možno ošetřeny tak, aby jejich překonávání celkovou situaci ještě nezhoršovalo a děti jsme nevystavovali zbytečně dalším stresovým situacím. Nadále se tedy budu zabývat možnými bariérami ohrožující dítě-cizince v prostředí běžné školy.

5.1 Překážky ohrožující dítě-cizince při integraci do školního prostředí

Každé dítě, které vstupuje do nového školního prostředí během již probíhajícího školního roku je třeba provést takovou přijímací procedurou, která mu pomůže se dobře adaptovat do nového školního prostředí a zároveň se rychle zorientovat a zapojit do výuky. *„Pro žáky-cizince, pro které je čeština cizí jazyk, je dobře připravená přijímací procedura obzvláště důležitá, protože tyto děti mohou zažívat kulturní šok, různé emocionální problémy způsobené odloučením od rodiny, kamarádů, známého prostředí apod. a především jazykovou bariéru, která jim znemožňuje jakkoliv se zapojit mezi své vrstevníky.“*⁵⁹

59 Bariéry cizinců na české škole. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2007 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z:

Dalším problémem může být skutečnost, že dítě do té doby, než se dostalo na území České republiky, školu ani nemuselo navštěvovat. Není výjimečné u dětí, které k nám přicházejí ze zemí, kde hoří válečné konflikty, anebo z velmi chudých oblastí či oblastí, kde nejsou dodržována a ani nikterak vymahatelná základní lidská práva. Přitom mnohé z těchto dětí už by za normálních podmínek navštěvovali už i druhý stupeň základní školy. „**Takové děti pak vyžadují velkou pozornost učitelů a často se setkáváme s jejich nestandardním zařazením do velice nízkých ročníků, které jim znemožní absolvování povinné školní docházky.**“⁶⁰ Ty z dětí, které sice školu ve své původní domovině navštěvovaly, ale mohou mít různé jiné potíže a to především **adaptovat se na systém výuky v prostředí české školy.** Nejen že pravděpodobně budeme mít v naší škole **jiný systém výuky**, ale i **organizaci školního roku i vyučování, mnohé vyučovací předměty budou pro ně neznámé, stejně jako učební pomůcky, či například i domácí příprava** atd., to vše může být pro děti novinkou, která obnáší opět něco navíc s čím se musí dítě sžít.

Děti-cizinci, kteří do České republiky přicházejí mají napříč jejich nízkému věku často různorodé životní zkušenosti a mnohdy i nelehkou dosavadní životní cestu. Je proto nutné mít na paměti řadu situací, ve kterých se mohou mnohé z těchto dětí ocitly-ocitají. Kromě výše zmíněného kulturního šoku, vážných emocionálních traumat, jazykové bariéry a problémy s adaptací do školního prostředí, může na děti velmi vážně působit **celková situace rodiny**, kdy její **členové mohou být** nastalou situací natolik **frustrování**, že **na dítěti příliš lpějí či naopak** vlivem frustrace **o něj ztrácejí zájem**, to může ještě zhoršovat **izolovanost dítěte** a prohlubovat závažnost celé situace. Další nepříznivou situací může být i **sociální propad rodiny**, která se stává **závislou na pomoci zvnějšku či na sociálních dávkách** a může si tak výrazně snížit svůj standard než jaký měla ve své původní domovině. Také špatná bytová situace, kdy **rodina je nucena často měnit bydliště**, přesouvat se z místa na místo, a **dítě tak mění často nejen školu, ale především je nuceno opět se snažit „zapadnout“ do nového kolektivu dětí**, které ho ne vždy jsou ochotny mezi sebe přijmout a dítě je tak vystaveno zvýšenému **riziku šikany**, dítě se tak opět **ocitá v silně stresové situaci a je izolované od svých vrstevníků**. Celá situace se může prohlubovat i tím, že ani **rodiče dítěte nejsou často dostatečně seznámeni se svými sociálními právy a ani právy, která se týkají vzdělání jejich dětí**, pomoc pak hledají jen velmi obtížně. Situaci a náladu **dítěte** zhoršuje i jeho

<http://www.inkluzivniskola.cz/migrace/bariery-cizincu-na-ceske-skole>

60 Bariéry cizinců na české škole. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2007 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/migrace/bariery-cizincu-na-ceske-skole>

vlastní emocionální stav, kdy dítě si migraci samo nezvolilo a v nové situaci **se tak ocitá nedobrovolně, nechtěně. Pedagogičtí pracovníci by proto v momentu, kdy jim vstupuje dítě-cizinec do školní třídy neměli zapomínat na žádnou z těchto okolností.**⁶¹

Avšak mezi **nejzávažnější bariéry**, se kterými se děti-cizinci mohou setkat patří jednoznačně **projevy xenofobie a rasismu**. Tyto problémy se netýkají samozřejmě jen dětí-cizinců, ale obecně všech minorit (menšin), které žijí na území našeho státu a jsou velkou překážkou pro integraci do majoritní (většinové společnosti). Co znamenají tyto pojmy a jaká nebezpečí přinášeni si vysvětlíme v další podkapitole.

5.1.1 Vymezení pojmů xenofobie a rasismus

Slovo **xenofobie** se pochází z řečtiny a je složeninou slov xénos – přichozí, a fóbos – bázeň, úzkost. Na základě výše uvedeného ho tedy lze definovat jako „**strach z toho, kdo přichází z ciziny, z cizího prostředí, mimo vlastní sociální útvar. Xenofobie je základem různých nenávistných ideologií jako je rasismus, šovinismus, nacionalismus, fašismus apod. Je to také nejnižší položenou základnou problémů minorit a jejich napětí vůči většinové společnosti, pramení z ní pronásledování cizinců a stojí v pozadí vytváření segregovaných území. Xenofobie vzrůstá, když se sociální útvary ocitají v sociální a ekonomické či politické krizi nebo kritické či nesrozumitelné situaci – situaci velkých změn.**“⁶² Ruku v ruce s xenofobií kráčí **rasismus**, „**ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího (xenofobie) a tvořících jeho ideologickou nadstavbu. Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských plemen (ras) a rozhodující vliv rasových odlišností na dějiny a kulturu lidstva. Všechny rasové teorie jsou podloženy představou, že lidstvo je původně rozděleno na nižší a vyšší rasy. Vyšší rasy jsou pak tvůrci a jsou nositeli civilizace a pokroku, jsou určeny k vládnutí. Nižší rasy jsou charakterizovány neschopností kulturní tvořivosti a je třeba je vést. Rasismus byl v průběhu historie používán jako ideologický základ pro agresivní chování, expanzi, ovládnutí a vykořisťování.**“⁶³

61 Bariéry cizinců na české škole. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2007 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/migrace/bariery-cizincu-na-ceske-skole>

62 FRIŠTENSKÁ, Hana in ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed.: *Výchova k toleranci a proti rasismu*, sborník Zdroje a formy rasismu a netolerance, Informace o národnostních menšinách, Hry a cvičení pro žáky a studenty. Praha: Portál, 1998, s. 12.

63 Tamtéž. s. 13.

Produkty rasismu jsou pak **rasová diskriminace a rasové násilí**.

5.1.2 Rasová diskriminace a rasové násilí

V praxi je někdy těžké rozlišit co je a co (ještě) není rasismus. Za projevy rasismu nemůžeme považovat například to, že má někdo „jakési“ výhrady proti určité, nějak definované a nějak se odlišující, skupině obyvatel či jedinci (není mu z nějakého subjektivního důvodu sympatická apod.), rasistické postoje se musí projevovat navenek agresí ať slovní či fyzickou, cílem tohoto postoje je potom diskriminace jedince nebo skupiny jiné rasy/etnické skupiny či jiné poškozující ho/je jednání mířené vůči němu/nim.⁶⁴

Vyvstává tedy otázka kdy a za jakých okolností dochází již k rasové diskriminaci a kdy ne. Nejprve tedy objasním pojem rasové diskriminace, abychom nabyli určitou představu co všechno obsahovat a jaké má vnější projevy. Rasová diskriminace tedy je „ **situace, kdy příslušníci určité rasy, představující obvykle menšinu v celkové populaci země, jsou znevýhodněni ve srovnání s příslušníky většinové skupiny populace.**“ *K takovýmto situacím může docházet úplně všude a to včetně situací spojených se vzděláváním*⁶⁵ a ve školní praxi se zdaleka nemusí jen jednat o nežádoucí projevy chování ze stran spolužáků, ale i pedagogů nebo znevýhodňování žáka za strany vedení školy například při přijetí do ročníku apod. Rasová diskriminace pak „*obsahuje různé formy nevhodného zacházení a často slouží jako proces nebo forma sociální kontroly k udržování sociální distance mezi sociálními kategoriemi nebo skupinami. Rasová diskriminace zahrnuje dva druhy tohoto chování: totiž **diskriminaci úmyslnou, vědomou, a diskriminaci strukturální.** Obsahem prvního druhu chování je úmyslné chování, směřující k jednotlivému příslušníku diskriminované skupiny s konkrétním obsahem (např. upírání určitého zaměstnání). V druhém případě je diskriminace vlastností určitých systémů a procedur, které pak, aniž by chtěly úmyslně diskriminovat určitou handicapovanou skupinu lidí, jsou pro ni obtížně dostupné, protože nepočítají s jejími odlišnostmi a možnostmi ...*“⁶⁶ Zvláště pak druhý případ lze snadno najít ve školním prostředí ve spojitosti se vzděláváním dětí z prostředí minorit, či z prostředí i jinak znevýhodněných

64 PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton, 2006. První pomoc pro pedagogy; 4, s. 55.

65 Tamtéž. s. 56.

66 FRIŠTENSKÁ, Hana in ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed.: *Výchova k toleranci a proti rasismu*, sborník Zdroje a formy rasismu a netolerance, Informace o národnostních menšinách, Hry a cvičení pro žáky a studenty. Praha: Portál, 1998, s. 14.

rodin, ponejvíce pak ale ze sociálně slabých rodin žijících v sociálně vyloučených lokalitách. Z právního hlediska se rasová diskriminace dotýká především oblasti základních lidských práv, která jsou diskriminačním chováním vůči určitým skupinám obyvatel záměrně poškozována nebo dokonce zcela popírána. Může se jednat nejen o práva sociální a politická, ale například i kulturní či kterákoliv jiná z oblasti veřejného života.⁶⁷

Rasové násilí jako vnější projev rasismu je pak **takové násilné chování, kdy dochází k fyzickým atakům směřovaným vůči napadenému jedinci (skupině), a které má jasný rasový motiv či podtext.** Klíčovým znakem je zde zaměnitelnost jedince, tzn. **kdy napadený jedinec tzv. nemá tvář, což znamená, že útočník napadá odlišnou rasu a konkrétní oběť je kýmkoliv z této skupiny zaměnitelná.** ...⁶⁸ V praxi se ne pak vždy právě z výše uvedeného důvodu rasový motiv fyzického napadení jedince či skupiny podaří prokázat. Důležité jsou zde okolnosti a slovní projevy provázející útok.

5.2 Vybrané metody pro zmírnění či překonávání možných bariér

Návodů a rad jak předcházet bariérám ve vzdělávání či vzniklé bariéry snadněji překonávat existuje v současnosti celá řada, neboť se touto problematikou v posledních letech zabývá mnoho odborníků a specializuje se na ni i řada neziskových organizací, která se snaží do praxe zavést teoretické poznatky čerpající nejen z výzkumů prováděných v české škole, ale i z bohatých zahraničních zkušeností. Za všechny jmenujme například informační internetový portál www.inkluzivniskola.cz, za jehož vznikem stojí **obecně prospěšná společnost META, jejímž cílem je podpořit mladé emigranty a poskytnout jim rovné příležitosti jak na poli vzdělání, tak i pracovním.** Tato organizace dále využívá spolupráce s mnoha odborníky, kteří na tomto poli aktivně působí. Tento portál je určen všem, kteří se o problematiku začleňování žáka-cizince do českého školního prostředí zajímají, ale především pak těm, kteří se s touto problematikou potýkají ve své každodenní praxi a samozřejmě také žákům-cizincům samotným a jejich rodinám. V následujících kapitolách své práce budu i já z tohoto portálu

67 FRIŠTENSKÁ, Hana in ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed.: *Výchova k toleranci a proti rasismu*, sborník Zdroje a formy rasismu a netolerance, Informace o národnostních menšinách, Hry a cvičení pro žáky a studenty. Praha: Portál, 1998, s. 14.

68 FRIŠTENSKÁ, Hana in ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed.: *Výchova k toleranci a proti rasismu*, sborník Zdroje a formy rasismu a netolerance, Informace o národnostních menšinách, Hry a cvičení pro žáky a studenty. Praha: Portál, 1998, s. 14-15.

čerpat řadu poznatků, které se pokusím vhodně zpracovat do svého textu. Zaměřím se speciálně na multikulturní výchovu nebo také interkulturní výchovu a dramiku, protože obojí lze efektivně využívat v prevenci vzniku bariér při začleňování žáka-cizince do českých škol, ale také s jejich lze již vzniklé bariéry mírnit či dokonce odstraňovat. Multikulturní výchova je také mimo jiné považována za podstatnou složku úspěšné integrace cizince obecně.

5.2.1 Multikulturní a interkulturní výchova, definice pojmů a složky multikulturní výchovy

Definice multikulturní výchovy nalezneme hned několik a každá z nich ukazuje na určitou oblast, ve které multikulturní výchova působí. Pokusila jsem se tedy vybrat takové definice, které ji popíší v oblastech kde působí.

Jako edukační činnost je multikulturní výchova chápána jako „*činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat. Provádí se na základě různých programů ve školách a mimoškolních zařízeních, v osvětových akcích, v reklamních kampaních, v politických opatřeních. Jsou s ní spojovány velké naděje i značné finanční prostředky, ale její skutečné efekty nejsou spolehlivě prokázány.*“⁶⁹ V mezinárodním prostředí se dnes multikulturní výchova „*rozvíjí jako oblast vědecké teorie a výzkumu, bez níž je praktická činnost v dané problematice nemyslitelná.*“⁷⁰ Anebo také multikulturní výchovu můžeme chápat jako již „*konkrétní vzdělávací program, který zabezpečuje žákům z etnických, rasových, náboženských a jiných minorit takové učební prostředí a takové vzdělávací obsahy, jež jsou přizpůsobovány specifickým jazykovým, psychickým a kulturním potřebám těchto žáků.*“⁷¹

A jen pro doplnění ještě uvádím definici multikulturní výchovy, kterou nalezneme v Pedagogickém slovníku. Ten uvádí toto: „*Termín multikulturní výchova vyjadřuje snahy vytvářet prostřednictvím vzdělávacích programů způsobilost lidí chápat a respektovat i jiné kultury než svou vlastní. Má značný praktický význam vzhledem k vytváření postojů vůči imigrantů, příslušníků jiných národů, ras apod.*“⁷²

69 PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton, 2006. První pomoc pro pedagogu; 4, s. 15.

70 PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: teorie - praxe - výzkum*. Praha: ISV, 2001. Pedagogika, s. 13.

71 PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: teorie - praxe - výzkum*. Praha: ISV, 2001. Pedagogika, s. 43.

72 PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998, s. 127.

Z výše uvedených definic multikulturní výchovy lze pak odvodit i její **4 základní složky**, vytvářející celou její podstatu. **Multikulturní výchova je tedy:**

1. **„oblast vědecké teorie, která se utváří napříč několika vědami – tedy jde o transdisciplinární teorii;**
2. **je to oblast výzkumu, který zásobuje jak teorii, tak praxi poznatky o multikulturní realitě, v níž se rozvíjí současná civilizace;**
3. **je to oblast infrastruktury, jež vytváří organizační a informační základnu pro teorii, výzkum a realizaci multikulturní výchovy;**
4. **je to oblast praxe, edukační a osvětové činnosti, realizované ve školách a v institucích celoživotního vzdělávání za účelem sblížení a spolupráce mezi etniky, národy, kulturami, rasami aj.**⁷³

Multikulturní výchova je tedy nezaměnitelnou a zároveň nenahraditelnou složkou při procesu integrace cizince do společnosti, působící na obě strany, tj. na cizince i na majoritní společnost. Multikulturní výchova ve školní praxi využívá mnoha metod z nichž jednu – dramiku – si popíšeme v jedné z následujících kapitol.

5.2.2 Inkluzivní vzdělávání a internetový portál inkluzivniskola.cz

Inkluzivní vzdělávání můžeme také nazvat vzdělávání společné a to „**je založeno na přesvědčení, že všichni žáci mají právo být vzdělávání ve skupinách se svými vrstevníky a mohou mít anebo mají prospěch se vzděláváním ve školách v místě bydliště.** Učitelé, rodiče i další zainteresovaní, spolupracují a mají k dispozici dostatečné a odpovídající zdroje, které zohledňují potřeby začleněného žáka **Inkluzivní škola přijímá všechny děti bez ohledu na jejich sociální situaci, vyznání, rodinnou konstelaci, postižení, rasu, příslušnost k menšině a vzdělává je individuálně podle jejich potřeb.** Existence různorodosti je přitom vnímána jako obohacení a přínos.

Inkluzivní vzdělávání má své **principy**, kterými se liší od vzdělávání dětí se znevýhodněním v běžných školách formou integrace. Předmětem snahy zúčastněných není pouze umístění znevýhodněného dítěte do běžné školy, ale spíše **přizpůsobení školy potřebám dítěte. Důraz je kladen na kvalitu vzdělávání a zdůrazňuje prospěch pro obě**

73 PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: teorie - praxe - výzkum*. Praha: ISV, 2001. Pedagogika, s. 15.

strany“.⁷⁴ Do inkluzivního vzdělávání jsou tedy „zapojeni všichni žáci bez ohledu na jejich speciální vzdělávací potřeby a možnosti. Na tyto jejich potřeby a možnosti pak škola odpovídá prostřednictvím různých podpůrných opatření“.⁷⁵

Již v úvodu této kapitoly jsme zmínili internetový portál **Inkluzivní škola cz. za jehož vznikem stojí obecně prospěšná společnost META**. Jak bylo již také výše uvedeno tak **Inkluzivní škola cz. je „informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému.“⁷⁶ Součástí tohoto procesu jsou pak především žáci-cizinci s odlišným mateřským jazykem (OMJ). Na tomto portálu v sekci „čeština – jazyk a komunikace“ lze nalézt celou řadu informací, rad a užitečných odkazů pro pomoc při zařazení žáka-cizince s OMJ do výuky, jeho začlenění, komunikaci s ním apod. Učitelé zde dále naleznou i seznamy učebnic, pracovních listů, metodických příruček jak pro individuální tak i pro skupinovou výuku a mnoho dalších pomůcek a návodů k práci. Je vhodné uvést, že tento portál vznikl „za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí a Ministerstva vnitra ČR“⁷⁷, což je i určitou garancí jeho dobré kvality.**

5.2.3 Dramatika jako nástroj prevence i k překonávání bariér

5.2.3.1 Vymezení „dramiky“

Na úplném začátku si nejdříve objasníme slovo dramatika, co si vlastně pod tímto pojmem lze představit a jaké nám v praxi nabízí možnosti využití v problematice vzdělávání cizinců, popřípadě i v multikulturní výchově jako nástroje prevence bariér či překonávání bariér již vzniklých. Vybrala jsem definice tři, které podle mého názoru dramiku nejlépe vystihují, doplňují se a popisují ji přesně v mezích našich potřeb. **Dramatika je** tedy podle první definice „*interdisciplinární obor, zabývající se možnostmi užití specifických prostředků dramatického umění k výchově, vyučování a rozvoji jedinců intaktních či jedinců nacházejících se mimo aktuálně přijímanou normu. Předmětem tohoto oboru je tedy*

74 Co je inkluzivní vzdělávání. In: *Inkluze.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: <http://www.inkluze.cz/inkluzivni-vzdelavani/inkluzivni-vzdelavani>

75 Teorie inkluzivní výuky. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/inkluzivni-vyuka>

76 Teorie inkluzivní výuky. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/inkluzivni-vyuka>

77 *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/>

speciálně pedagogická činnost využívající obsahu a formy dramatického umění.“⁷⁸ V Metodice dramatické výchovy najdeme další definici, která nám doplňuje již výše uvedenou, kdy dramika nebo-li dramatická výchova, jak ji další z definic nazývají je „**námětová hra založená na mezilidském kontaktu a komunikaci, na setkávání různých lidských jedinců v situacích, osob, které na sebe vzájemně působí, řeší střetávání svých postojů a potřeb, přání a směřování, a vytvářejí se tak děje...**“⁷⁹ „Dramatická výchova je zaměřena na osobnostní a sociální rozvoj jednotlivce prostřednictvím prvků a postupů dramatického umění. **Využívá především dramatické improvizace, jež je založena na lidské schopnosti jednat v navozených situacích, jako by byly skutečné. V dramatických hrách dostávají děti příležitost zažít situace, se kterými se mohou v životě skutečně setkat a které si tak mohou předem prozkoumat a připravit se na ně, s možností děj ve hře znovu opakovat, vyzkoušet různé možnosti řešení a vybrat z nich to nejlepší...**V jádru toho, co zkoumá, sdílí dramatická výchova zájmy zejména s českým jazykem, prvoukou, výtvarnou a hudební výchovou a může jimi prolínat.“⁸⁰

Ze všech uvedených definic je více jak jasně patrné, proč je vhodné využití dramiky jako účinného nástroje sloužící k prevenci vzniku bariér a to zejména těch, které mohou vzniknout nebo již vznikly díky nepochopení odlišností jednotlivých kultur, komunikační bariéry apod. Nespornou výhodou dramiky je pak i to, jak si dále řekneme, že ji můžeme využít jak při práci s dětmi, tak při práci s dospělými. při práci s dětmi-cizinci.

5.2.3.2 Využití dramiky ve školní praxi při práci s dětmi-cizinci

Dramiku lze v praxi využít několika způsoby a to jednak **jako nositele pedagogických principů, jako samostatný vyučovací předmět, či přímo již jako výukovou, aktivizační nebo i terapeutickou metodu a dále pak a v neposlední řadě i jako zájmovou činnost, tj. volnočasovou aktivitu.**

Z bohaté zahraniční praxe lze pak načerpat dobrou inspiraci pro využití **dramiky při práci s imigranty, kde se dramika aplikuje například v tzv. dramaterapeutických**

78 MÜLLER, Oldřich in VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 35.

79 MÜLLER, Oldřich in VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 35.

80 MÜLLER, Oldřich in VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 40.

projektech. Tyto projekty jsou pak zejména zacíleny na mladé imigranty, kteří opustili svou zemi původu bez možnosti jakéhosi rozloučení a zanechali tam takto i většinu svých blízkých a přátel. Dramaterapeutické projekty u nich v tomto případě pomáhají **eliminovat následky postraumatického syndromu a pomáhají jim nacházet i nové perspektivy v jejich novém světě.**⁸¹

Dalším dobrým příkladem využití dramaterapie při práci s imigranty je **zaměření se na hodnotové cíle imigrantů přicházejících do nového domova ze země s výrazně odlišným socio-kulturním prostředím.** Zde se dramaterapie využívá při tzv. socioterapeutické činnosti s touto cílovou skupinou.⁸²

Při hledání možností praktického využití dramiky je pak podstatné i uvědomění si, že pohlížíme-li na dramiku jako na nositele pedagogických principů v praxi, pak lze konstatovat, že **dramika se plně shoduje se zásadami reformního školství 20. století. To tedy znamená, že dramika nebo-li dramaterapie je především učení se osobní zkušeností žáka, učení se skrze řešení problému, přiblížení se školy životu, partnerství učitele a žáka, které znamená posun z ohniska zájmu z učiva na individualitu žáka a dále pak také výchovu k lidství a občanství.**

V prostředí české školy pak využití dramiky jako terapeutické metody nacházíme **především ve školách speciálních,** kde se využití hry často prolíná spolu s dalšími uměleckými technikami jako například výtvarnou výchovou a tady potom hovoříme o tzv. interdisciplinárním prolínání se s tzv. arteterapií. Arteterapie jak pak obecně považována již za součást psychoterapie, která je definována jako záměrné upravování narušené činnosti organismu psychologickými prostředky (slovem, mimikou, emotivitou, určením, prostředím).⁸³

81 Srov. MÜLLER, Oldřich in VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice.* V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 60.

82 Srov. MÜLLER, Oldřich in VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice.* V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 60.

83 Srov. MÜLLER, Oldřich in VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice.* V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 60.

5.2.3.4 Cíle dramiky, „dobrý příběh“ a práce v roli

Jak jsme již uvedla v předchozí podkapitole, tak dramika podle principů reformního školství využívá učení se skrze osobní zkušenost a k tomu dramika využívá tzv. **dobrého příběhu**. Dobré příběhy jsou všude kolem nás, stačí se jen pořádně rozhlédnout a vybrat si ten vhodný a použít ho.

Ale pozor! aby dobrý příběh získal svou plnou vyučovací hodnotu musejí se žáci stát jeho součástí, musejí *vstoupit do rolí a začít odryvat skrytá poselství*.⁸⁴

Co nám tedy dobrý příběh přináší? **„Dobrý příběh“ pomáhá poznávat sebe, svět a druhé; přenáší minulost do přítomnosti; přibližuje vzdálená místa; je to způsob, kterým děti sbírají zkušenosti**⁸⁵ Práce v roli slouží zase jako maska, účastníci si mohou vyzkoušet své nápady a činy v bezpečí, tzn. neohrožení životní realitou; k prozkoumání úhlů pohledu a citových rozpoložení; k získání postavení ve skupině; k motivaci (jednotlivců i skupin); k rozšíření jazykových dovedností; jako povzbuzení představivosti; měla by poskytovat skutečné informace⁸⁶ Můžeme ale uvést i některé z dalších již tzv. nespécifických cílů dramiky. Mezi ně patří například **zvyšování sociální interakce a intrapersonální inteligence, získání schopností uvolnit se, zvládnutí kontrolu svých emocí, změna nekonstruktivního chování, rozšíření repertoáru rolí pro život, získání schopnosti spontánního chování, rozvoj představivosti a koncentrace, posílení sebedůvěry, sebeúcty a zvyšování intrapersonální inteligence, získání schopnosti poznat a přijmout svoje omezení i možnosti**⁸⁷

Pokud se vrátíme do kapitol věnovaných migraci a bariérám, se kterými se cizinci obecně setkávají a které musí postupně postupně překonávat v nové domovině, tak po skloubení těchto informací s informacemi v této kapitole nám celkem logicky vyplyne, že dramika je ideálním nástrojem pro práci s cizinci a to jak dospělými, tak dětmi. Efektivně jim díky práci v roli pomůže pochopit odlišné vzorce chování, proč já to dělám tak a oni jinak, překonat jazykovou bariéru, jelikož lze k vyjádření emocí použít jiného prostředku než slova

84 Srov. MÜLLER, Oldřich in VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 43.

85 Srov. MÜLLER, Oldřich in VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 43.

86 Srov. MÜLLER, Oldřich in VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 43.

87 MÜLLER, Oldřich in VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, s. 60.

a mnoho dalších. Na druhou stranu stejné metody mohou pomoci i majoritní společnosti pochopit myšlení a vnímání cizince, je to tedy odborníky doporučovaná a i hojně využívaná metoda například i ve výše zmíněné multikulturní výchově.

6 Vietnamské děti v prostředí české základní školy

Ve školním roce 2012/2013 navštěvovalo české základní školy celkem 2 763 dětí **původem z Vietnamu**, což je třetí největší počet dětí-cizinců, po dětech Ukrajinců a Slováků, v České republice.⁸⁸ Na rozdíl ale od těchto dětí, na kterých zpravidla na „první pohled“ nepoznáme, že jsou cizinci, děti z vietnamského etnika působí často, že jsou cizinci a to i napříč tomu, že se mnohé z nich, dokonce můžeme říci většina, v České republice již narodily. A i proto se mohou setkávat v prostředí české školy s více překážkami než děti jiné, které tzv. méně vyčnívají. Jejich vzhled ale nemusí být zdaleka jediným důvodem, proč tyto děti nemusí zapadnout hladce do běžného školního kolektivu, velkou roli zde může hrát odlišnost jazyka, kterým dítě hovoří (obzvláště pokud rodiče nemluví česky či mluví špatně), odlišnosti ve zvyklostech a rodinných tradicích či v jiném žebříčku hodnot, které si dítě přináší z rodiny. Některé z těchto „jinakostí“, které mohou snadno přerůst v bariéry pro vzdělávání těchto dětí, ale i pro integraci do majoritní společnosti, se pokusím popsat v následujících kapitolách, včetně historie migrace vietnamského etnika do České republiky a na závěr několik málo postřehů čerpajících z dosavadní praxe.

Vietnamské děti jsem si vybrala právě pro tuto jejich výše popsanou „odlišnost“, podle mého názoru se kvalita různých integračních strategií aplikovaných v běžné i školní praxi projeví nejvíce na kvalitě života / vzdělání těchto dětí-cizinců.

6.1 Historie vietnamského etnika v České republice a počátky imigrace

Počátky vietnamské imigrace do České republiky můžeme zhruba datovat od 50. let 20. století. Hovoříme zde o imigraci, která probíhala v jakýchsi vlnách, které se vytvářely jako důsledky spolupráce mezi tehdejšími Československem a Vietnam a především pak jako důsledky po rozličných jednáních o spolupráci, které oba státy mezi sebou aktivně vedly, ale také jako reakce na měnící se socio-ekonomické podmínky ve Vietnamu a České republice.

Jako jedni z prvních Vietnamců, kteří přijeli na území tehdejšího Československa,

⁸⁸ Srov. Děti, žáci a studenti podle státního občanství v mateřských školách, základních, středních a vyšších odborných školách a konzervatořích ve školním roce 2012/13. In: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. 2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/92004735FF/\\$File/c06t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/92004735FF/$File/c06t01.pdf)

byli v 50. letech 20. století váleční sirotci. Ti pobývali v dětském domově v Chrastavě a po ukončení jejich ozdravného pobytu zde se většina z nich navrátila zpět do Vietnamu. Další Vietnamci přicházející do tehdejšího Československa byly studenti vysokých škol, největší množství pak studovalo na technických oborech. Jejich život zde se však soustředil výhradně na studium a veškerý kontakt s vnějším světem byl přísně korigován. I přesto byl o studium velký zájem. Návazně se v 70. letech 20. století rozšířila nabídka o vzdělávání na učilištích, kde jim byla umožněna odborná příprava včetně praxe. Celkově se počty těchto studentů počítaly v desítkách tisíc. Klíčovou roli zde hrál fakt prožité války, kdy Vietnam nutně potřeboval odborníky v rozvíjejícím se průmyslu.

Po politických událostech roku 1989 došlo ke zrušení veškerých smluv o vzdělávání občanů Vietnamské republiky a tito se měli pak hromadně navrátit domů. Mnoho z tehdejších studentů či stážistů tak ale neučinilo a ti, kteří tak udělali se po krátké době vrátili zpět do Československa.⁸⁹ Situace se pak stala odlišnou, do Československa začali přicházet Vietnamci, kteří se orientovali spíše na obchod a drobné podnikání. Mnozí sem přicházeli po vlastní zkušenosti s pobytem zde či na doporučení někoho známého z této komunity či příbuzného. Řada Vietnamců přišla i z východního Německa, kdy zde začali podnikání, ale orientovali se stále na německou klientelu. Vietnamským obchodníkům a podnikatelům se dobře podařilo uchytit na českém trhu, díky jakémusi hladu po moderním zboží, kterého byl zde stále nedostatek a který by byl za přijatelnou cenu. V této době se začali rozrůstat tzv. tržnice.⁹⁰

Za poslední migrační vlnu z Vietnamu lze považovat vlnu migrantů, kteří se přijeli jako agenturní zaměstnanci, kteří byli vyškoleni pro práci v České republice. Zájem o ně byl především ve velkých továrnách, montovnách, avšak pracovali i jako lesní dělníci. Po vypuknutí ekonomické krize v roce 2008 nastal ale útlum poptávky a tisíce těchto migrantů bylo nuceno se vrátit zpět do Vietnamu. Mnozí z nich také zjistili, že na ně byl spáchán podvod, kdy zaplatili agentuře tisíce dolarů a získali práci bez řádné pracovní smlouvy, anebo byli propuštěni těsně před koncem zkušební doby. Tito se pak stali oběťmi podvodu, v horším případě se stali oběťmi obchodu s lidmi a vykořisťování.⁹¹

Hlavním důvodem pro volbu emigrovat byl a stále je i v současné době chudoba a

89 Srov. TOLLAROVÁ, Blanka a kol. *Jsme lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál, 2013, s. 79-80.

90 Srov. TOLLAROVÁ, Blanka a kol. *Jsme lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál, 2013, s. 80.

91 Srov. TOLLAROVÁ, Blanka a kol. *Jsme lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál, 2013, s. 81.

nedostatek pracovních příležitostí ve Vietnamu a to zejména na venkově. Obyvatelé venkova se tak rozhodnou raději odejít za prací do města anebo emigraci do jiné země. Důvodem pro odchod ze země bývá často i nekritická představa o lepším životě a snadnější možnosti „zbohatnout“ v jiné zemi. Tuto představu pak mnohdy umocňují i další migranti, kteří se do vlasti vrací na dovolenou či navštívit rodinu. Dárky a finanční obnos, se kterým tito „šťastnější“ jedinci na dovolené disponují, ačkoliv může být i v řádu několika tisíce korun, se mnohdy rovná částce několika měsíčních platů ve Vietnamu a vzbuzuje se tak představa snadného vystoupení z bludného kruhu chudoby. Lidé tak tedy rozhodují pro emigraci do jiné země, kdy vidí tuto možnost jako jedinou vhodnou volbu jak pomoci své rodině, často tak ale činí bez důkladného zvážení všech rizik, která ji provází.⁹²

V současné době jsou v České republice Vietnamci třetím největším etnikem. V roce 2013 je zaevidováno celkem 57 026 občanů původem z Vietnamu, z toho 16 010 s přechodným pobytem a 41 016 s pobytem trvalým.⁹³ V červenci 2013 pak vláda České republiky uznala Vietnamce jako menšinu. Status menšiny jim mimo jiné i zaručuje právo na podporu vietnamského jazyka a kultury.

6.2 Současné rozložení vietnamského etnika v České republice

Rozložení vietnamského etnika v ČR lze považovat celorepublikově za rovnoměrné. Jsou ale regiony s vyšší koncentrací vietnamského etnika a zde je také samozřejmě i vyšší koncentrace dětí tohoto etnika na základních školách, tzn. dětí je více tam, kde je větší vietnamská komunita. V tomto případě můžeme tedy hovořit o německém pohraničí a to především o Karlovarském, Plzeňském a Ústeckém kraji, následuje Praha a Středočeský kraj a nakonec Moravskoslezský a Jihomoravský kraj⁹⁴

V Olomouckém kraji žilo podle sčítání lidu v roce 2011 celkem 1 108 Vietnamců s trvalým bydlištěm, což činí 0,2% z celkového počtu obyvatel v tomto kraji.⁹⁵

92 Srov. PECHOVÁ, Eva. *Migrace z Vietnamu do české republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování*. In: *La Strada Česká republika*, o. p. s [online]. 2007 [cit. 2013-06-10]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/Zprava_migrace_Vietnam.pdf

93 Cizinci s povoleným pobytem. In: *MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. 2013 [cit. 2013-06-10]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx>

94 *Statistika & my* [online]. 2012 [cit. 2013-06-06]. ISSN 1804-7149. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/7D002A5815/\\$File/18041201.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/7D002A5815/$File/18041201.pdf), s. 7.

95 *Statistika & my* [online]. 2012 [cit. 2013-06-06]. ISSN 1804-7149. Dostupné z:

6.3 Kulturní specifika vietnamského etnika

Rodina, je považována za jednu z největších životních hodnot, na kterou je kladen velký důraz, především díky **konfuciánské filozofii**. Rodinné vazby jsou velmi silné a to i se „vzdálenější“ rodinou. Podle tradice „**níže**“ **postavení prokazují úctu** „**výše**“ **postaveným**, mezi ně se řadí především rodiče, učitelé, ale i starší sourozenci. Tito „**výše**“ postavení naopak **mají povinnost se o „níže“ postarat** (týká se to především rodičů a starších sourozenců).⁹⁶

Z konfuciánské tradice vyplývá i **postavení muže v rodině**, ten zde zaujímá velmi významné místo, je **tzv. hlavou rodiny a určuje její společenský status**. Jeho role pak vyžaduje, že povede řádný život, své ženě bude projevovat úctu, bude k ní laskavý a jemný a bude si jí vážit. Bude dbát na osobnostní rozvoj tím, že bude rozvíjet a uplatňovat své znalosti i nadání a tím bude poskytovat potřebnou oporu své rodině, tzn. manželce a dětem. Při řešení důležitých otázek rodinného života si zachová rozvahu a bude si konat rozumně.⁹⁷

Od **tradiční role manželky** se očekává především péče o manžela a děti, ale i prarodiče. Žena se největší mírou také podílí na péči o domácnost, připravuje oslavy tradičních obřadů a svátků. Žena by měla oplývat vlastnostmi jako je šikovnost, její řeč i chování by mělo být mírné, povaha klidná a neměla by jí chybět důstojnost, měla by projevovat úctu k manželovi i starším, měla by být jemná a pozorná k dětem a mladším příbuzným.⁹⁸ **Oba rodiče se ale podílejí stejnou měrou na výchově dětí** s tím, že matka o dítě pečuje od nejútlejšího věku a nese odpovědnost za jeho rozvoj především oblasti základních dovedností, chování, znalosti obřadů a orientaci v celém širokém příbuzenstvu.⁹⁹

Konfuciánská tradice klade velký důraz i na **vzdělávání**. Rodiče tedy své potomky motivují k dosažení co nejvyššího vzdělání a jsou ochotni obětovat i veškeré své úspory jen proto, aby alespoň jedno z jejich dětí dosáhlo určitého (pokud možno nejvyššího) stupně vzdělání.¹⁰⁰ Můžeme tedy říci, že zde převládá nejen velká úcta a respekt ke vzdělanosti a vzdělání, ale i k těm, kteří jej zprostředkovávají, tzn. k učitelům. Pokud se dítěti ve škole

[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/7D002A5815/\\$File/18041201.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/7D002A5815/$File/18041201.pdf), s. 41.

96 Srov. KOCOUREK, Jiří. *Poznáváme svět dětí z Vietnamu*. Plzeň: Foto&Tisk Znamenaný, 2002, str. 39.

97 Srov. KOCOUREK, Jiří. *Vietnamci v České republice*. In: ŠÍŠKOVÁ, Tatjana: *Menšiny a migranti v České republice* (My a oni v multikulturní společnosti 21. století). Praha: Portál, 1998, str. 99 - 107.

98 Srov. VASILJEV, Ivo. *Za tajemstvím starých Vietů*. Praha : Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 1999, s. 159.

99 Srov. VASILJEV, Ivo. *Za tajemstvím starých Vietů*. Praha : Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 1999, s. 159.

100 Srov. KOCOUREK, Jiří. *Poznáváme svět dětí z Vietnamu*. Plzeň: Foto&Tisk Znamenaný, 2002, str. 40.

dobře daří a přináší ve studiu dobré výsledky, tak je to pro rodiče pádný důvod k hrdosti.¹⁰¹

Další významnou hodnotou vietnamské kulturní tradice je **kult předků**. I v dnešních domácnostech se nacházejí malé oltáře s tradiční výzdobou s fotografiemi předků i obětinami ve formě vonných tyčinek, ovoce apod. Duše mrtvých totiž vyžadují péči, tzn. že pokud jim živí prokazují patřičnou úctu pomocí různých obřadů, tak jsou duše šťastné a toto štěstí dopřávají i svým uctívačům. Naopak duše, kterým prostřednictvím obřadů nikdo úctu neprokuje, tak tyto duše strádají a nešťastné v zapomnění bloudí po světě a nezřídka se mstí a škodí živým lidem.¹⁰²

Také **vietnamské jméno** se podstatně liší od našeho a to jak do skladby tak významu. **Vietnamské jméno se skládá** z několika slabik a to ze dvou až čtyř, nejčastěji se ovšem používají slabiky tři. První ve jménu slabika označuje příjmení, které děti získávají po otci a ženy si ponechávají své vlastní, podle druhé slabiky poznáme zda se jedná o muže či ženu (chlapce, dívku) a nakonec třetí slabika je vlastní jméno osoby. (pokud má jméno čtyři slabiky je jméno opět na posledním místě).¹⁰³

Pokud chceme Vietnamce oslovit, použijeme klasického českého oslovení pane, paní, slečno apod. A přidáme jméno, tzn. slabiku, která stojí na konci jména. Takto lze oslovit i výše postavené osoby, požívající úcty ve společnosti.¹⁰⁴

Pro Vietnamce je velmi důležité také připravovat pokrmy v duchu své **tradiční kuchyně**, kterou co do složení můžeme považovat za velmi pestrou a vyváženou. Ke stolování patří i dodržování mnoha dalších tradic s ním spojených jako je například používání jídelních hůlek. Stolování v tradičním pojetí je společné setkání se celé rodiny, u stolu se řeší nejen běžné otázky týkající se chodu domácnosti, ale i závažné rodinné či obchodní obtíže, tradiční stolování pak trvá dvě až tři hodiny. Kromě jídelních hůlek patří ke stolování i použití množství jídelních misek, ve kterých jsou zvláště naservírovány maso, omáčky, nudle, rýže, zelenina apod. Vietnamci také mají zálibu ve velmi vydatných polévkách

101 Srov. VASILJEV, Ivo. *Dynamika národních tradic a vlivu nového prostředí v životě vietnamské komunity v České republice*. In : ČERNÍK, Jan et al. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006, s. 120.

102 Srov. VASILJEV, Ivo. *Za tajemstvím starých Vietů*. Praha : Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 1999, s. 158-159.

103 Srov. KOCOUREK, Jiří. *Jak znáte svého spolužáka?* In : ČERNÍK, Jan et al. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006, s. 210.

104 Srov. KOCOUREK, Jiří. *Jak znáte svého spolužáka?* In : ČERNÍK, Jan et al. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006, s. 210.

a tradičně pijí zelený čaj. Naopak nejsou, na rozdíl od Čechů, zvyklí konzumovat mléčné výrobky. Každý host je u stolu srdečně vítán a pohoštěn.¹⁰⁵

6.4 Specifika v neverbální a verbální komunikaci

Vzhledem k tomu, že obyvatelé Vietnamu pocházejí ze země se značně odlišnou kulturní tradicí, tak můžeme očekávat i na poli komunikace velké rozdíly ve srovnání s českými zvyklostmi. Vyjádření protestu, prožívání nepříjemné situace, oční kontakt, podání ruky či projev úcty je jen několik málo situací z mnoha, kdy může dojít k značnému „nepochopení se“ mezi dvěma jedinci či skupinami obyvatel a v důsledku se tak můžeme setkat i s velmi negativní protireakcí.

6.4.1 Vzhled

Co nám napoví vzhled o druhém člověku? Ve Vietnamu se často setkáme s tím, že vzhled jedince napovídá mnoho i o jeho sociálním postavení. Pokud je člověk pěkně kulatoučký, tak tím zpravidla hovoří k okolí, že je dobře zabezpečen a radí se spíše k bohaté vrstvě obyvatel. Stejně tak pokud má světlou, tj. neopálenou pleť a dlouhé nehty a ošetřované nehty na rukou, to ukazují na to, že tento člověk nemusí pracovat rukama a jeho bílá pleť není vystavena slunci, tudíž rozhodně nepatří mezi dělníky, rolníky apod. Pokud tedy pochválíme něčí blahobytný vzhled, tak mu tím spíše projevíme úctu, než abychom ho pohanili.¹⁰⁶

105 BURYÁNEK, Jan et al. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [Praha]: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 383.

106 Srov. TOLLAROVÁ, Blanka a kol. *Jsmo lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál, 2013, s. 81.

6.4.2 Pohled do očí a podání ruky

Zatímco v našich zeměpisných šířkách přímý pohled do očí značí upřímnost, tak ve Vietnamu je tomu trochu jinak. Člověk, který se vám dlouze a přímě dívá do očí se chová spíše urážlivě a dává tak neomaleně najevo přílišné sebevědomí. Slušné vychování se projevuje tak, že člověk, který s vámi hovoří spíše klopí oči a dívá se do země, tímto projevuje také svoji skromnost vůči tomu s kým komunikuje.¹⁰⁷

Trochu podobné je to i s podáním ruky. Vietnamci jsou zvyklí si podávat obě ruce, stejně jako Češi si podají nejdříve a pravou a poté ji levá přikryje. Toto gesto je opět projevem úcty k druhému člověku, zatímco v našich podmínkách může opět vyznít poněkud odlišně. Nicméně s tímto projevem úcty, tj. oběma rukama přijímají Vietnamci i dary, které jsou jim předávány.¹⁰⁸

Nakonec ještě mohu zmínit zkřížení rukou na prsou či postoj s rukama v bok. Tyto postoje značí, že člověk je rozčilen nebo se nad něčím pozastavil.¹⁰⁹

6.4.3 Úsměv, vyjádření záporu, odmítnutí

Ve Vietnamu radost i smutek provází stále úsměv, což je pro Čecha velmi nezvyklé. Vietnamec se směje, když má radost, ale úsměv provází také nejistotu, nepochopení, smutek či oznamování špatných a nepříjemných zpráv. Vietnamec totiž považuje za neslušné, když má své okolí obtěžovat svým smutkem.

Pro Čecha také může být velmi překvapivé zjištění, že i když se na něj jeho partner při komunikaci usmívá a pokyvuje mu souhlasně, tak mu ve skutečnosti nemusí vůbec rozumět, ale nechce být nezdvořilý tím, že by mu to dal nějak najevo. Také odmítnutí často není formou jasného ne, ale spíše pronesením jakési neutrální věty s odkladným účinkem typu „*Musíme si to promyslet*“ apod.

107 Srov. TOLLAROVÁ, Blanka a kol. *Jsme lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál, 2013, s. 81.

108 Srov. TOLLAROVÁ, Blanka a kol. *Jsme lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál, 2013, s. 82.

109 Srov. TOLLAROVÁ, Blanka a kol. *Jsme lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál, 2013, s. 82.

I tyto situace tedy mohou vyústit v nepochopení se a mohou se stát příčinou zbytečného konfliktu.¹¹⁰

6.4.4 Slušné chování – stolování a kapesník

Zatímco Čech se neostýchá vysmrkat se do kapesníku kdekoliv a takřka kdykoliv, pro Vietnamce je to vyloženě nezpůsob. Kapesník se ve Vietnamu na veřejnosti za účelem vysmrkání nepoužívá.

Trochu opačně je to i se stolováním. Zatímco v Čechách se u jídla spíše nemluví, je dovolena jen jakási lehká konverzace a mlaskání je pak zcela zapovězeno, pak ve Vietnamu je žádoucí nahlas mlaskat, jelikož tím dáváme najevo svou spokojenost s jídlem a vysíláme svému okolí signál: toto mi opravdu chutná a stejně tak se u jídla i hodně mluví, protože čas jídla je zároveň i čas, kdy je dostatek prostoru na řešení různých pracovních, ale i rodinných problémů.¹¹¹

6.5 Děti vietnamského etnika na základních školách v ČR

Již před několika lety se začalo pomalu hovořit o tom, že zde vyrůstá tzv. „druhá generace“ pocházející z vietnamského etnika. Počty těchto dětí na školách, spolu s dětmi „nově příchozími“, se rok od roku stále zvyšují, viz. výše - k tématu počty cizinců na českých školách. Mezi dětmi, které přichází s rodiči do České republiky, a to zejména mezi staršími, je v současné době mnoho těch, které pocházejí z chudších oblastí Vietnamu, zejména venkova, kde je menší míra vzdělanosti. Tyto starší děti se zpravidla hůře adaptují na školní požadavky a styl výuky a jsou tedy i méně motivované v oblasti vzdělávání a mají obtíže se změnou životního stylu.¹¹² Tento problém úzce souvisí s otázkou o **školní úspěšnosti** dětí z vietnamského etnika obecně. Odpovědět na tuto otázku však není snadné, zatímco jinde na

110 Srov. TOLLAROVÁ, Blanka a kol. *Jsme lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál, 2013, s. 81-82.

111 Srov. TOLLAROVÁ, Blanka a kol. *Jsme lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál, 2013, s. 82.

112 PECHOVÁ, Eva. Děti na barvu pleti nehledí. In: *Klub Hanoi* [online]. 14.02.2012 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cislocianku=2012030101>

školách jsou tyto děti výrazně nad průměrem co se týká školní docházky i prospěchu a jejich motivace je vysoká a jsou považovány za velmi úspěšné¹¹³, o jiných dětech z tohoto etnika tak hovořit nemůžeme. Jedná se tedy o **zcela individuální záležitost**, na kterou musíme pohlížet v širším kontextu.¹¹⁴ Pokud se podíváme na **počty těchto dětí**, tak **na základních školách se v České republice, podle Českého statistického úřadu, vzdělávalo v roce 2011/2012 19,9% dětí pocházejících z vietnamského etnika z celkového procenta 1,8% všech cizinců navštěvujících některou ze základních škol v ČR**. Celkem tedy navštěvovalo základní školy **2 852 dětí vietnamského etnika**.¹¹⁵ V letošním roce 2012/2013 v Olomouckém kraji navštěvuje základní školu 87 žáků-cizinců z ostatních států světa (tzn. mimo prostor EU a ostatních evropských států), číslo v sobě zahrnuje i žáky s prozatím nezjištěným občanstvím.¹¹⁶

6.6 Vybrané problémy při vzdělávání dětí

Problémů při vzdělávání je v každé škole a třídě celá řada a to zdaleka ne jen u dětí cizinců. Já jsem se zaměřila jen na některé vybrané, které můžeme označit za oblasti, kde se dá předpokládat možný problém. Tyto oblasti jsou: **jazyk, komunikace rodiny a školy, školní docházka dítěte a rasové předsudky**. Těmto vybraným problémům se podrobněji budu věnovat v následujících kapitolách.

6.6.1 Jazykové znevýhodnění

Jazykové znevýhodnění lze považovat za největší problém u cizinců všech věkových kategorií, které významně snižuje možnost adaptace do majoritní společnosti. **U dětí-cizinců, které nastupují do školy bez předchozí znalosti jazyka, a které navíc nemají možnost si nový jazyk procvičovat doma, je za nejvíce kritickou hranici považován věk deseti let a starší**. Na tento **problém je v praxi nejčastěji poukazováno právě u dětí z vietnamského**

113 Srov. VASILJEV, Ivo. *Jazyková situace vietnamské komunity v České republice* in BAREŠOVÁ, Ivona, ed. *Současná problematika východoasijských menšin v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 27.

114 PECHOVÁ, Eva. Děti na barvu pleti nehledí. In: *Klub Hanoi* [online]. 14.02.2012 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cislocianku=2012030101>

115 Cizinci v ČR. In: *ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD* [online]. 2013 [cit. 2013-06-06]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1414-12-r_2012-0900

116 *Statistika & my* [online]. 2012 [cit. 2013-06-06]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/7D002A5815/\\$File/18041201.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/7D002A5815/$File/18041201.pdf)

etnika.¹¹⁷ Vietnamština je výrazně odlišným jazykem od jazyka českého v oblasti strukturní, fonetické i lexikální tak, že se dá říci, že je takřka nemožné, aby dospělý Vietnamec byl schopen dobře ovládnout češtinu a i díky tomu nemají děti moc možností, jak jazyk v domácím prostředí kvalitně procvičovat. Z tohoto důvodu je nutné, aby dítě mělo možnost se i mimoškolně stýkat a bohatě komunikovat se svými vrstevníky, kdy si tak může bohatě procvičovat v praxi, navazovat kamarádství. Není tedy dobré, aby dítě bylo pro neznalost češtiny zařazováno do nižšího ročníku, jak se děje na některých českých školách, než kam podle věku náleží. Kontakt s vrstevníky zejména u mladších školních dětí-cizinců napomáhá velmi rychlému osvojení si češtiny a schopnosti v ní aktivně komunikovat. **Problém se zvládnutím češtiny se však takřka nedotýká dětí pocházejících z vietnamského etnika, které se v České republice již narodily.**¹¹⁸ „Zvlášť když mnohé z nich vychovávaly tzv. české babičky a když studují od mala v českých školách. Často hovoří česky lépe než vietnamsky.“¹¹⁹

Jak už bylo zmíněno v předchozí části mé práce, nová koncepce vlády ČR a změna školského zákona, umožňuje v současnosti dětem využívat při výuce **pomoc asistenta pedagoga, doporučuje se použití jazykových učebnic**, které jsou vytvořené speciálně pro děti z vietnamského etnika, právě díky velké rozdílnosti obou jazyků, mají nárok **využívat hodiny českého jazyka nad rámec výuky** a jelikož byli tito žáci-cizinci zařazeni novým školským zákonem mezi **žáky se speciálními výukovými potřebami**, mají možnost např. i **individuálních výukových plánů apod.**¹²⁰

6.6.2 Komunikace rodičů se školou

Další problémová oblast, kterou je komunikace rodičů se školou, může úzce propojena právě i s jazykovou bariérou rodičů dětí-cizinců. Jazykové kompetence se u dospělých Vietnamců velmi liší a pokud v České republice nejsou od útlého věku, popř. zde

117 Srov. ČERNÍK, Jan. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006, s. 180.

118 Srov. VASILJEV, Ivo. *Jazyková situace vietnamské komunity v České republice* in BAREŠOVÁ, Ivona, ed. *Současná problematika východoasijských menšin v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 26.

119 KADLECOVÁ, Markéta a Kristýna MIHOLOVÁ. Dovedu to pochopit „Migrace“ Příručka pro učitele. In: www.varianty.cz [online]. 2013 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: http://www.varianty.cz/download/pdf/news_431.pdf s.13.

120 Srov. Postup při realizaci aktualizované koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012. In: *Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/\\$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf)*

narození, můžeme předpokládat spíše nižší úroveň češtiny. **Rodiče některých žáků často dokonce nejsou schopni přečíst text psaný v češtině a tato jazyková bariéra je prakticky vyřazuje z komunikace.** Nekomunikace se školou tedy nemusí nutně znamenat nezájem či neochotu.¹²¹ Na druhé straně **Vietnamci příliš nedůvěřují českým institucím a i to může být dalším možným důvodem, proč se rodiče nepodílí na komunikaci, aktivitách školy apod.** Na některých pražských školách proto **využívají mediátora jako zprostředkovatele pro přenos informací mezi rodiči a školou, či vietnamského pedagogického asistenta, nebo překladatele.** Někteří pedagogové upozorňují na problém, kdy se rodiče snaží o to, aby jejich potomek ukončil školní docházku co nejdříve a mohli jej poté začlenit do rodinného podnikání.¹²²

6.6.3 Problémy se školní docházkou

Vzhledem k tomu, že některé děti-cizinci pocházejí z velmi odlišných kulturních podmínek, kde se lze mimo jiné setkat i s jinou organizací školské výuky a celkově i jinou úrovní vzdělávání, tak se lze setkat i s tím, že tyto děti mohou mít i jiné návyky ve školní docházce a hůře se přizpůsobují naší organizaci výuky.¹²³ **U vietnamských dětí se však potíže ve školní docházce takřka nevyskytují.** Naopak jsou v tomto směru o něco málo zodpovědnější než žáci čeští. Tato zodpovědnost ke studiu a škole je částečně též ovlivněna i zmíněnou konfuciánskou tradicí, ve které je dítě vychováváno a podle níž je vzdělání postaveno velmi vysoko na hodnotovém žebříčku jedince spolu s rodinou.¹²⁴

6.6.4 Rasové předsudky

Přestože děti vietnamského etnika mají na rozdíl od majoritní české společnosti rozdílnou barvu pleti, **pedagogové, kteří tyto děti vyučují, neoznačují tuto oblast rasových předsudků ve škole za nijak výrazně problémovou.** Děti si své kamarády na školách

121 Srov. VASILJEV, Ivo. *Jazyková situace vietnamské komunity v České republice* in BAREŠOVÁ, Ivona, ed. *Současná problematika východoasijských menšin v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 25-26.

122 Srov. ČERNÍK, Jan. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006, 182-3.

123 Srov. Bariéry cizinců na české škole. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2011 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/migrace/bariery-cizincu-na-ceske-skole>

124 Srov. ČERNÍK, Jan. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006, s. 182-3.

nevybírají podle barvy pleti, ale spíše povahových vlastností. A i fakt, že se občas některé děti mezi sebou baví vietnamsky jejich kamarádské vztahy s českými dětmi nijak neovlivňuje.¹²⁵ Zde je nutno zmínit, že právě Vietnamci se, zejména v období po sametové revoluci, stávali velmi často oběťmi rasově motivovaných útoků.¹²⁶ Bohužel tyto útoky přetrvávají i v současné době a jen o těch „nejzávažnějších“ se dozvídá veřejnost prostřednictvím médií. Např. „*Srpen 1999– Skupina skinheadů zbila na diskotéce v areálu Plumlovské přehrady na Prostějovsku skupinu vietnamských vysokoškolák*“.¹²⁷ Bohužel „nevhodných slovních vyjádření“ a hodnocení vietnamského etnika se můžeme dočkat i z úst některých pedagogů, nejsmutnější na tom je, že tyto „výroky“ patřili dětem. „*Z úst některých pedagogů: Vietnamci jsou prasata. Co se sem cpete? ...Výroky směřovali od českých učitelů k vietnamským dětem.*“¹²⁸

Podle mého názoru otázkou zůstává kolik rasově motivovaných útoků jsou ochotni příslušníci vietnamského etnika nahlásit, popř. řešit ve škole, pokud k nějakému, například i slovnímu ataku dojde. Opět tu totiž můžeme narazit jak na již zmíněnou jazykovou bariéru, tak na nedůvěru k institucím a i určitou uzavřenost komunity, popřípadě i fakt, že děti si drobnější rozmršky mezi sebou raději vyřeší jednoduše samy.

125 Srov. PECHOVÁ, Eva. *Děti na barvu pleti nehledí*. In: *Klub Hanoi* [online]. 14.02.2012 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2012030101> (rozhovor)

126 Srov. MARTÍNKOVÁ, Šárka. *Česko-vietnamské vztahy*. In: *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006, s. 90.

127 *Útoky na cizince a příslušníky menšin (vybrané případy)*. In: *Česko-vietnamské vztahy in s vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006, s. 178.

128 Srov. KOCOUREK, Jiří & PECHOVÁ, Eva. *Děti a rodina*. In: *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006, s. 165.

Závěr

Žijeme ve světě, který je v neustálém pohybu. Díky globalizaci a moderním technologiím se vše zrychluje a hranice se stírají. Dnešní svět je také plný migrantů, čímž se od dob minulých zase tak moc neliší, odlišují se pouze cesty, které tito lidé k pohybu využívají. Bylo by proto nelogické zavírat před tímto faktem oči a je nutné se této realitě postavit tváří v tvář a minimalizovat tak rizika, které migrace může dané zemi přinést. Jedná se především o plné využití všech integračních mechanismů pro plnou integraci jedince do majoritní společnosti země, ale bez toho aniž by byl nucen se plně vzdát svého původního jazyka a kultury. Jinakost by měla být obohacením, nikoliv překážkou integrace.

Jedním z úspěšných nástrojů integrace je vzdělání. Kvalitní vzdělání je velký předpoklad proto, že jedinec nebude žít na okraji společnosti závislý na sociálních dávkách, ale zařadí se do pracovního procesu a bude spoluvytvářet hodnoty přínosné pro celou společnost. Je proto nutné se zaměřit na všechny jedince ohrožené sociálním vyloučením z důvodu jazykové bariéry, absence vzdělání, důvodu rasy, odlišného hodnotového řebříčku apod. Do této ohrožené skupiny pak spadají často děti pocházející z některé z majorit. Z dostupných dat Českého statistického úřadu je patrné, že v České republice vyrůstá značné procento dětí, které jsou původem vietnamského etnika a již nyní tvoří třetí největší skupinu dětí na základních školách po dětech ze Slovenska a Ukrajiny. Právě vietnamské děti mohou být v běžné ohroženy některou z výše uvedených bariér a to i napříč tomu, že vietnamské děti jsou obecně považovány v českých školách za velmi pilné, zodpovědné a chytré. Opět zde ale záleží na rodině, ze které dítě pochází, i když se dá říci, že všechny vietnamské rodiny jsou silně ovlivněny konfuciánskou tradicí, kdy je na jedno z prvních míst hodnotového řebříčku kladena úcta k učiteli a vzdělání. Nejméně ohroženy jsou pak děti, které se v české republice již narodily a jejichž rodiče hovoří alespoň trochu česky. Odpadají pak problémy s jazykovou bariérou a i problémy komunikace se školou, se kterými se potýkají mnozí vietnamští rodiče, kteří nejenže jazyku dostatečně nerozumí, ale neumí především číst psaný text v češtině. Nejzávažnějším problémem může být ale rasová odlišnost dítěte, v tomto směru je podstatná prevence. Je proto vhodné do českých škol zařadit multikulturní či interkulturní výchovu, kdy tyto využívají tzv. dramiky. Tato metoda je také účinná jako terapeutická činnost, kdy si dítě může vyzkoušet některé problémové životní role tzv. nanečisto. Toto může být přínosné jak pro děti z minoritní, tak majoritní společnosti, kdy

prostřednictvím role vžít do dítěte odlišného etnika, jeho pocitů, situací, kterým čelí apod.

Vzrůstající počet dětí-cizinců v českých školách pak samozřejmě reflektuje i česká legislativa. Podle poslední novely školského zákona se na dítě-cizince pohlíží jako na žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, kdy velkým přínosem pro žáka je především možnost využití asistenta pedagoga či vzdělávání podle individuálního plánu. U dítěte musí být samozřejmě zohledněna i dosavadní znalost českého jazyka, která spolu s úrovní dosaženého vzdělání je klíčová pro zařazení dítěte do ročníku, to se ale dotýká především dětí, které se v České republice nenarodily. Znalost českého jazyka je také stěžejní pro klasifikaci žáka v jednotlivých předmětech. Dále je zde zákonem ukotvená podpora výuky mateřského jazyka a kultury země odkud je etnický původ dítěte.

Problematice vzdělávání dětí-cizinců se také věnují mnohé neziskové organizace, kdy za všechny mohu jmenovat obecně prospěšnou společnost META, která založila webovou stránku [inluzivní škola.cz](http://inluzivni.skola.cz), kde jak odborníci tak laická veřejnost mohou čerpat mnoho podnětných informací y této oblasti.

Úplným závěrem lze tedy říci, že v současné době je možností a inspirací pro možnosti vzdělávání dětí- cizinců dostatek, záleží tedy spíše na ochotě je aplikovat v praxi a samozřejmě i na čerpání financí například na asistenty pedagogů nebo jednotlivé projekty například pro oblast prevence.

Seznam použité literatury:

BAREŠOVÁ, Ivona, ed. *Současná problematika východoasijských menšin v České republice*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 126 s. ISBN 978-80-244-2645-7.

BURYÁNEK, Jan et al. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [Praha]: Nakladatelství Lidové noviny, 2002- . sv. ISBN 80-7106-614-1.

CÍLKOVÁ, Eva a BOREŠOVÁ, Petra. *Náměty pro multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. 167 s. ISBN 978-80-7367-890-6.

ČERNÍK, Jan et al. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 2006. 221 s. Multikulturní inspirace. ISBN 80-7319-055-9.

DRBOHLAV, Dušan A KOL. *Migrace a (i)migranti v Česku*. 1. vyd. Praha : Slon, 2010. Studie, sv. 66. s. 207 ISBN 978-80-7419-039-1.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 1. vyd. v ČR. Praha: Jiří Budka, 1993. 297 s. ISBN 80-901549-0-5.

KING, Russell, ed. *Atlas lidské migrace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2008. 192 s. ISBN 978-80-204-1706-0.

KOCOUREK, Jiří. *Poznáváme svět dětí z Vietnamu*. Plzeň: Foto&Tisk Znamenany, 2002. 112 s. ISBN 80-902017-9-2.

KOTÁSEK, Jiří, ed. et al. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. [Praha]: Tauris, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006. 263 s. První pomoc pro pedagogy; 4. ISBN 80-7254-866-2.

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: teorie - praxe - výzkum*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2001. 211 s. Pedagogika. ISBN 80-85866-72-2.

STANĚK, Antonín, *Asimilace jako nezbytná podmínka sociální soudržnosti?* In Jihočeská univerzita. Katedra společenských věd. *Lidská práva a fenomén migrace, výzvy současnému vzdělávání*. 1. vyd. České Budějovice : Katedra společenských věd Pedagogické fakulty

Jihočeské univerzity, 2007. 178 s. ISBN 97-88-7040-950-3

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed.: *Výchova k toleranci a proti rasismu*, sborník Zdroje a formy rasismu a netolerance, Informace o národnostních menšinách, Hry a cvičení pro žáky a studenty, 1. vyd. Praha: Portál, 1998, 208s. ISBN 80-7178-285-8

VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. 1. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003. 115 s. Sborníky. ISBN 80-244-0586-5

VASILJEV, Ivo. *Za tajemstvím starých Vietů*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd české republiky, 1999. 223 s. ISBN 0-85010-19-4.

Použité internetové příspěvky online:

KLVAŇOVÁ, Radka. *Migranti nás nutí k přehodnocení zažitých norem chování*. Sociální práce [online]. 2007, č. 2 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: http://www.socialni prace.cz/soubory/2-2007_socialni_pracesimigranty-120116135018.pdf, ISSN: 1213-6204

PECHOVÁ, Eva. *Migrace z Vietnamu do české republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování*. In: *La Strada Česká republika, o. p. s* [online]. 2007 [cit. 2013-06-10]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/Zprava_migrace_Vietnam.pdf

Převaděčství a obchodování s lidmi. In: *UNbulletin 1'10* [online]. 2010 [cit. 2013-06-06]. Dostupné z: http://www.osn.cz/zpravodajstvi/casopis/soubory/OSN_Bulletin_0110.pdf, ISSN 1802-3231.

PECHOVÁ, Eva. *Děti na barvu pleti nehledí*. In: *Klub Hanoi* [online]. 14.02.2012 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2012030101>

PILLAYOVÁ, Navi. *UN bulletin 2'09: Utečenci na moři nejsou toxickým odpadem* [online]. 2009 [cit. 2013-06-06]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/casopis/soubory/OSN>

[%20Bulletin%200209.pdf](#), ISSN 1802-3231

Realita pro migranty: diskriminace, násilí a zneužívání. In: UNbulletin 1'10 [online]. 2010 [cit. 2013-06-06]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/casopis/soubory/OSN Bulletin 0110.pdf>, ISSN 1802-3231.

Statistika & my [online]. 2012 [cit. 2013-06-06]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/7D002A5815/\\$File/18041201](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/7D002A5815/$File/18041201), ISSN 1804-7149.

Použité internetové zdroje online:

Bariéry cizinců na české škole. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2007 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/migrace/bariery-cizincu-na-ceske-skole>

Bezplatná příprava k začlenění do školy a podpora výuky mateřského jazyka. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2007 [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/nove-prichozi/bezplatna-priprava-k-zacleneni-do-skoly-podpora-vyuky-materskeho-jazyka>

Cizinci v ČR 2012. In: *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/1414-12-r_2012

Cizinci v ČR. In: *ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD* [online]. 2013 [cit. 2013-06-06]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1414-12-r_2012-0900

Cizinci v ČR. In: *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/tab/CB0045800C>

Cizinci: počet cizinců. In: *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu

Cizinci : vzdělávání - datové údaje. In: *ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD* [online]. 2012 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/2700322E8F/\\$File/c06r01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/2700322E8F/$File/c06r01.pdf)

Cizinci v režimu zákona o azylu. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-01-25]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/cizinci-v-rezimu-zakona-o-azylu>

Cizinci s povoleným pobytem. In: *MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. 2013 [cit. 2013-06-10]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx>

Cizinci - žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2007 [cit. 2013-04-06].

Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/cizinci-zaci-se-specialnimi-vzdelavaci-mi-potrebami>

Co je inkluzivní vzdělávání. In: *Inkluze.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: <http://www.inkluze.cz/inkluzivni-vzdelavani/inkluzivni-vzdelavani>

Děti, žáci a studenti podle státního občanství v mateřských školách, základních, středních a vyšších odborných školách a konzervatořích ve školním roce 2012/13. In: *ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD* [online]. 2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/92004735FF/\\$File/c06t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/92004735FF/$File/c06t01.pdf)

Listina základních práv a svobod. In: *POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. 2006 [cit. 2013-05-28]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Inkluzivní škola.cz [online]. 2012 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/>

Klasifikace cizinců. In : *Inkluzivní škola. cz* [online]. 2012 [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/nove-prichozi/klasifikace-cizincu>

Obecný přehled předmětu úpravy zákona o azylu. In: *MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. 20058 [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obecny-prehled-predmetu-upravy-zakona-o-azylu.aspx>

Postup při realizaci aktualizované koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012. In: *Český statistický úřad* [online]. 2011 [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/\\$File/USNESEN%C3%8D_VL](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/$File/USNESEN%C3%8D_VL)

[%C3%81DY %C4%8CR ze dne 4.1.2012 %C4%8D. 6 k Postupu p %C5%99i realizac.pdf](#)

Postup při realizaci aktualizované koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012. In: *Český statistický úřad* [online]. 2011 [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/\\$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D.6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D.6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf)

Teorie inkluzivní výuky. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/inkluzivni-vyuka>

USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY: Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012. In: *MINISTERSTVO VNITRA*. [online]. 4. ledna 2012. 2011 [cit. 2013-06-07]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/\\$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D.6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D.6_k_Postupu_p%C5%99i_realizac.pdf)

Úmluva o právech dítěte. In: *Český helsinský výbor* [online]. 2005 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020108>

Úmluva o právech dítěte. In: *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 2005 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

VOKÁČ, Petr. Zákon č.561/2004 Sb.,o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání . In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2012 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/25430>

Vzdělávání cizinců. In: *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/\\$File/141412_k4CJ.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/$File/141412_k4CJ.pdf)

Zařazování žáka cizince do ročníku. In: *Inkluzivní škola. cz* [online]. 2008 [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/nove-prichozi/zarazovani-zaka-cizince-do-rocniku>

Zákon 141/1961 sb. Trestní řád. In: *Portál veřejné správy* [online]. 2003 [cit. 2013-05-16]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsppage=0&fulltext=&nr=141~2F1961&part=&name=&rpp=15#seznam>

Zákon 200/1990 sb. O přestupcích. In: *Portál veřejné správy* [online]. 2008 [cit. 2013-05-19].
Dostupné z:
<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsppage=0&nr=200~2F1990&rpp=15#seznam>

